

Verslag van een reis door de Zuid-Oost Molukken van 25 maart t/m 18 april 2009, geschreven door T.van Buul.

Woensdag 25 maart. Amsterdam – Singapore – Jakarta.

Om kwart over 8 waren we al op Schiphol. In vertrekhal 3 bij balie 24 is het heel rustig. We checken in voor vlucht SQ 323 met Singapore Airlines. De baliemedewerkster meldde ,dat het de laatste tijd steeds al rustig was. In Café Amsterdam hebben we koffie gedronken. Ook daar hoorden we dat het rustiger was geworden de laatste tijd. Het vliegtuig, een Boeing 777, met stoelindeling 3-3-3, is inderdaad erg leeg: nog niet de helft van de stoelen is bezet! De stoel naast ons en de drie stoelen voor ons zijn vrij. Op het schermpje voor ons lezen we: Time Singapore 12h22 min, Altitude - 1m, Temp. 8 C, Time Amsterdam 10h44, Time Singapore 17h44. Om 4 voor 11 rijden we van pier G6 weg. Om 11.13 uur stijgen we op en om 11.15 uur vliegen we letterlijk in de wolken. Later vliegen we op hoogte: Altitude 11277m, Snelheid 1027 km/uur, Temp. -46 C. We lunchen met "beef" (boeuf bourguignon) met een glas witte wijn erbij. Tegen het eind van de vlucht krijgen we ontbijt. Enkele keren is er turbulentie, alsof je over een hobbelige weg stuitert, maar het valt gelukkig mee. Verder hebben we een voorspoedige vlucht. Om 5 voor 11 (=22.55 uur Ned. Tijd) oftewel om 5 voor 6 lokale tijd , donderdag 26 maart, landden we in Singapore.

Donderdag 26 maart. Jakarta.

We hebben een snelle aansluiting naar Jakarta, vlucht SQ 952 van Singapore Airlines, vertrek 7.50 uur, Terminal T2, Gate E24. We vliegen weer met een Boeing 777. Dit vliegtuig is een stuk voller. We stijgen om 8 uur op. De vlucht duurt 1 uur en 20 min. We hebben weer een ontbijt gehad! We landden om half 9 lokale tijd op het vliegveld Soekarno-Hatta in Jakarta. Bij de uitgang werden we opgewacht door Penny van Arcadia. De groep zou uit 11 personen bestaan, maar er waren er maar 10! We hebben een uur vergeefs op nummer 11 gewacht. Zelfs een telefoontje naar Debby op Ambon bracht geen duidelijkheid in de zaak. Later bleek, dat de elfde persoon (Bernadette) met een andere vlucht van Singapore Airlines via Londen met de nieuwe Airbus A380 was gekomen! Foutje van Arcadia om dat niet door te geven aan Penny. We zijn toen toch maar naar ons hotel gereden, met een goede bus met AC. Onderweg kwamen we langs het Ciputra Hotel, waar we vorig jaar augustus gelogeed hadden met Pieter en Annemieke. Verderop rijden we langs fraaie , voormalige Nederlandse huizen. Het is nog een aardig eind rijden naar ons hotel: ruim 3 kwartier! Het is gelukkig niet echt druk op de weg ernaar toe. Als we bij ons hotel Bumi Johar zijn, zie ik iets verderop een spoorlijn hoog op betonnen palen. Het is een geëlektrificeerd baanvak. Er passeert net een getrokken personentrein met E-lok. Ons hotel blijkt een aardig, maar oud hotel te zijn. Wij hebben kamer 408 op de 4^e verdieping. De kamer heeft een stenen vloer met twee aparte bedden en AC. Het is er lekker koel. De badkamer is goed met zittoilet, bad met douche erboven en warm en koud water. Na ons gedoucht te hebben en na mij geschoren te hebben, zijn we gaan slapen. We konden een paar uurtjes slaap zo langzamerhand best gebruiken. Om 2 uur zijn we met een aantal van de groep met de trein naar de oude stad, Jakarta Kota gegaan, naar het Fatahillah-plein met oa. Café Batavia en het voormalige stadhuis. We zijn vanaf station Gondangdia vlakbij ons hotel vertrokken. Een kaartje kostte 1000 Rp per persoon. Voor de terugweg bleek het kaartje 1500 Rp te kosten! We zijn naar het eindstation Jakarta Kota gereden. De trein bestond uit een

aantal metrostellen. Er werd met de deuren en ramen open gereden. Dus we hadden onvervalste ARKO: Alle Ramen Kunnen Open! Er waren alleen langsbanken in de trein. De grote tussenruimte was bedoeld voor staanplaatsen. Het was niet druk. We konden allemaal zitten. Het was een leuke ervaring. Na een kwartier waren we op station Jakarta Kota. Van hier was het een klein stukje lopen naar het Fatahillah-plein. Dit plein ligt in het centrum van Kota, het oude Batavia. Het plein is genoemd naar prins Fatahillah, die in de 16e eeuw de stad op de Portugezen veroverde en de stad "Jaya Karta", Stad van de Overwinning, noemde. Vandaar de huidige naam Jakarta. Onderweg naar het plein hebben we nog verscheidene oud-Hollandse huizen uit de VOC-tijd gezien. In Café Batavia, dat in koloniale stijl is ingericht, hebben we wat gedronken. Het was leuk om er weer te zijn en al die platen en foto's aan de muren te bekijken. Het café was aardig bezet. Boven zaten ook verscheidene mensen in het restaurant te eten. Daarna zijn we overgestoken naar het voormalige stadhuis, nu museum. Op het plein werd een voorstelling met lange, knallende zwepen en als dieren verklede jongens opgevoerd onder grote belangstelling. Het museum bleek gesloten, maar een man, die later van het museum bleek te zijn, zei, dat we wel achterom binnen konden komen en dan zou hij ons meteen een rondleiding geven. Dat hebben we gedaan en hebben allerlei oude meubels uit de VOC-tijd in diverse vertrekken beneden en boven bekeken. Er waren 2 grote, ronde tafels, waarvan de bladen uit een stuk hout gemaakt bleken te zijn. Deze zagen er prachtig uit. De kamers waren opvallend hoog. Dat was natuurlijk gedaan vanwege de hitte. Nadat de gids ons ook nog het vruchtbaarheidskanon had laten zien en toegelicht, hebben we hem 20.000 Rp per persoon gegeven. We denken, dat hij hiermee ruim betaald was. Dus hij had een goede dag. Daarna zijn we weer met de trein naar ons hotel terug gegaan. De trein stond al gereed langs het perron op spoor ("jalur") 12. We vertrokken om 5 over 5. Bij station Gambir konden we vanuit de trein goed het nationale monument Monas en het Merdeka-plein zien. Tegen half 6 waren we weer in het hotel. 's Avonds hebben we in het restaurant naast het hotel gegeten. Daarna vroeg naar bed, want morgenochtend gaat om 2 uur de wekker al!! Het vliegtuig naar Ambon vertrekt namelijk al vroeg: om half 6.

Vrijdag 27 maart. Van Jakarta via Makassar naar Ambon.

Om 2 uur ging de wekker inderdaad af en de telefoon ging ook. Dus dan moet je wel opstaan! Om half 3 hebben we goed ontbeten. Om 3 uur vertrokken we met de bus naar het vliegveld. We kwamen weer langs het Ciputra hotel (links van ons). Het is erg rustig op de weg. Vlak voor het vliegveld zien we het grote standbeeld van Soekarno en Hatta staan. Om half 4 komen we bij het vliegveld aan. We wachten in de hal boven. Ik heb daar met een jong echtpaar gesproken, dat op Kei woont. Volgens hen is het daar erg mooi. Op het vliegveld is verder weinig te beleven. Het is er rustig. Om 10 voor half 5 zitten we in de wachtruimte van uitgang (Pintu) B5 voor onze vlucht met Sriwijaya Air naar Ambon via Makassar. We vliegen met een Boeing 737-400. Het vliegtuig rijdt om half 6 van de pier weg en een kwartier later gaan we de lucht in. Het is koud in het vliegtuig. Elise vraagt een doek aan de stewardess! We zien Makassar om half 8 en landen om 10 over half 8 op het vliegveld Sultan Hassanudin. (Lokale tijd 10 over half 9). Het vliegveldgebouw is nieuw en ziet er fraai uit. We blijven in het toestel zitten met nog een paar reizigers. Na 20 minuten stroomt het vliegtuig al weer nagenoeg vol. Tegen kwart voor 10 (lokale tijd) stijgen we weer op. We landen om 5 over 11 (Ambon-tijd: 5 over 12) op het vliegveld Pattimura-Ambon. Yanus haalt ons op. Met de bus gaan we naar ons hotel in stad Ambon. Yanus kennen

we nog van de reis naar de Molukken. Het weerzien is hartelijk. Onderweg hebben we een typisch Ambonese vrucht, gandaria, geproefd. Dit zijn kleine, lichtgele vruchten, zo groot als een pruim, met een iets zurige smaak. Lekker fris. Onderweg zien we veel vlaggen en borden van politieke partijen in verband met de aanstaande verkiezingen. Aan enkele kerken werd gebouwd. Om 2 uur zitten we aan het welkomstdrankje en de koffie in Hotel Grand Soya, dat we nog van de vorige reis kennen. De lekkere luie stoelen en banken stonden er nog steeds. Wij hebben kamer 504 op de 5^e verdieping. Het is een kleine kamer met 2 aparte bedden en een kleine badkamer met douche met warm en koud water en een toilet op een verhoging. Het oogt als een soort troon! We hebben ons eerst gedoucht en daarna zijn we in het restaurant van het hotel op de 6^e verdieping wat gaan eten. Daar waren we echt aan toe. Na het eten hebben Elise en ik een eindje gelopen, maar we waren nog moe van de hele reis. Dus weer terug naar het hotel en zijn we gaan slapen. 's Avonds hebben we met Hein, Liesbeth, Nies en Bernadette op het balkon van het restaurant gegeten. De anderen hadden de gids van vorig jaar (Nico) ontmoet en hebben met hem in het restaurant gegeten. Na het eten hebben Elise en ik na ampel overleg besloten, want we waren toch wel moe, om met Hein, Liesbeth en Nies morgen de wandeling door de heuvels en het bos via Ema naar Hukurila aan de andere kust van Leitimur te maken. De anderen gaan met Yanus naar de openingsceremonie van een toeristisch project door de gouverneur van Ambon, aan een strand ergens voorbij het vliegveld. Tegen half 10 waren we weer op onze kamer. We hebben onze rugzakken voor morgen zover mogelijk voorbereid. Daarna gedoucht en moe in bed getuimeld.

Zaterdag 28 maart. Ambon, trekking naar Hukurila.

Viktor is onze gids voor de trekking. Yanus stelt hem aan ons voor. We vertrekken om 10 over half 9 met een mooie, nieuwe auto met AC. We rijden Ambon uit en rijden weldra naar boven de bergen in, soms via een erg steile weg. Onze chauffeur heet Yoni. Onderweg hebben we een fotostop om het uitzicht op Ambon en omgeving vast te leggen. Als we aardig hoog zijn gestegen beginnen we om half 10 aan onze trekking. We gaan vanaf de weg meteen het bos in. Het smalle pad voert ons over geaccidenteerd terrein door het bos. Viktor geeft onderweg uitleg over diverse bomen, waarvan de Kasuari-boom met zijn lange naalden het meest opvalt. We komen bij een sopi-distilleerderij, waar sopi (=arak) uit het sap van de arenpalm (palmboom met lange trossen bolletjes aan de stam) clandestien gewonnen wordt. Verderop klimt Viktor in een boom om langsa-fruit te plukken. Deze kleine vrucht, ter grootte van een pruim, smaakt lekker. Vanaf het begin van onze tocht hebben we extra begeleiding van 2 kleine jongens. Een eindje verder dalen we af naar een plas, waarin een kleine waterval uitkomt. De beide jongens zijn er al in hun nakie in gesprongen en spartelen vrolijk rond! Dat zouden we ook wel willen. We maken foto's van ze. Het is een mooie plek in het bos en we pauzeren er even. We gaan weer verder over het smalle pad en trappetjes van natuursteen. Het blijft opletten geblazen, waar je je voeten neerzet. De hulp van Viktor en de beide jongens komt af en toe goed van pas. Totdat Nies ineens uitglijdt en achterover de bosschage in valt! Gelukkig breekt een kleine boom zijn val. Viktor is er als de wiedeweerga bij om hem op te vangen. Gelukkig mankeert Nies niets. We zijn allen wel enorm geschrokken! Hij is alleen wat smerig geworden en heeft een paar vegen en bladeren op zijn gezicht. We zeiden al: Nies heeft een soort oorlogsbeschildering op zijn gezicht! Na dit incident gaan we opgelucht verder. We pauzeren om 11 uur bij een oude en vervallen wasplaats vlak voor het dorp Ema. Op de muur van de wasplaats staan 3 grote letters: M-C-K oftewel Mandi, Cuci, Kakus.

(baden, wassen, poepen). Op de ene muur staat Pria (=mannen) en op de andere muur Wanita (=vrouwen). Daarnaast staat de naam van deze wasplaats: "Waitepreu". "Wai" is Ambonees voor water en "Tepreu" is de naam van deze plek. Op de binnenmuur staat detekst: "Basadarae! Pelihara & Lestarikan Tempat ini Serta alam sekitarnya". Oftewel "Ontzie en houdt in stand deze plek samen met de omgeving". Nou, daar is niet veel van terecht gekomen! Om 5 voor half 12 bereiken we het dorp Ema, via een lange betonnen trap. Boven gekomen moeten we even uithijgen. Ema is een klein protestants dorp, blijktens het bord bij de kerk: "Gereja Protestan Maluku, Anggota PGI, Klasis pulau Ambon, Kantor Majelis Jemaat Ema". De mensen, die we tegen komen en die bij hun huis zitten, groeten ons vriendelijk met "Selamat siang". Daarna lopen we verder naar beneden via smalle paadjes en stenen. Dus moeten we steeds goed uitkijken waar we lopen. Dan komen we bij een weg aan, die naar Hukurila gaat, een dorpje aan de zee, waar we naar het strand, ons einddoel, zullen lopen. Maar helaas voelt Elise zich niet goed. Ze moet rusten. Gelukkig kunnen we bij een vrouwtje bananen kopen, die Elise meteen opeet. Viktor laat het busje komen. Met het busje gaan Elise, Liesbeth en ik naar het strand van Hukurila. De anderen vervolgen lopend hun weg. Op het strand komt Elise weer helemaal bij in de schaduw van de bomen. We hebben ook nog in zee gezwommen. Het was heerlijk! We konden ons verkleeden in een klein stenen huisje, dat er netjes uitzag. Om ca. 2 uur zijn we verder gegaan. We hebben foto's van de baai gemaakt. We rijden over een kleine weg, die stijgt en daalt naar Passo. We komen door de desa's Rutong en Lehari en rijden een stuk langs de zee. De natuur is prachtig. Daarna komen door de desa Hutumuri. Het beoogde restaurant in Passo is helaas dicht. We eten in Ambon in ons hotel. Elise gaat meteen naar bed, want ze is nog niet helemaal in orde. 's Avonds om half 8 zijn we naar het restaurant gegaan en heeft Elise toch nog soep gegeten. Vanavond hebben we onze bagage gereorganiseerd ivm. de vluchten naar Saumlaki en Tual. We mogen maar 10 kg per persoon in het vliegtuig meenemen! Dus we pakken een tas voor Elise in en een voor mij. De extra tas hadden we uit Nederland al meegenomen. De rest van de spullen gaat in de grote koffer, die in het hotel in Ambon blijft. We zijn vroeg gaan slapen, want morgen moeten we om half 5 opstaan! Voor de vlucht naar Saumlaki op Tanimbar.

Zondag 29 maart. Van Ambon naar Saumlaki.

Om half 5 ging de wekker. Om 5 uur hebben we beneden in de lobby ontbeten met de bekende witte boterhammen ("schoudervulling" volgens Hein) en jam met koffie of thee. Je had tenminste iets in je maag. Elise is al weer opgeknapt. Om half 6 vertrekken we naar het vliegveld. Het is nog donker. In alle kerken, waar we langs komen, branden de lampen al volop! Om kwart over 6 komen we op het vliegveld aan. Inmiddels is het licht geworden. En om kwart voor 7 zitten we aan de koffie in het restaurantje van het vliegveld, Café Srikandi. We nemen afscheid van Yanus, die we over ongeveer 2 weken weer terug zien, als we weer terug komen in Ambon. Vanuit de wachtkamer is een bord te zien met de tekst: Amato-Selamat Jalan. Navraag leerde, dat "Amato" Ambonees is voor goede reis. We vliegen met Trigana Air met een kleiner vliegtuig ATR 42/300 van Frans-Italiaanse makelij, stoelindeling 2-2, met 2 propellers en de vleugel boven de cabine, zodat je goed naar beneden kunt kijken. Met een gewone trap klimmen we het toestel in. Om 5 over 8 zitten we in het vliegtuig, op rij 3 ter hoogte van de propeller. Tien minuten later zitten we al in de lucht. Even later krijgen we het bekende doosje met versnaperingen: 2 koeken en cake, die lekker smaakten. Om 10 over half 10 gaan we al dalen vanuit een donkere wolk, nadat we

wat turbulentie hadden. We hebben onderweg alleen maar water gezien. We zien weldra het eiland Yamdena, een van de Tanimbar-eilanden, met veel bos, dat op een groot veld broccoli lijkt. We landden om kwart over 10 op het vliegveld Bandar Udara Olilit Saumlaki. Het is bewolkt, de zon is niet te zien. We zien Debby al buiten staan. De bagageafhandeling is simpel: door een luik worden de koffers en tassen aan gegeven en op een verhoging gezet. Daar kunnen we onze tassen meenemen. Behalve Debby, begroeten we ook Nus, Eliot van de krant Metro Maluku (hij begeleidt ons als journalist) en John. De eerst zes van ons gaan met een busje van het hotel naar ons hotel Harapan Indah. Wij wachten tot het busje terug komt om ons op te halen. Het hotel in Saumlaki blijkt een langwerpige gebouw te zijn, dat van af de straat doorloopt tot aan een houten steiger boven het water, via enkele treden en trappetjes. Wij hebben kamer 103, een mooie, ruime kamer met een wit betegelde vloer en muur, 2 aparte bedden (met een gloeiing), maar geen laken. Dus onze sarongs komen goed van pas. Met AC en een wastafel (zonder spiegel erboven) en een ruime badkamer, helemaal betegeld, met douche (koud en warm water, via een kleine elektrische boiler), kleine mandibak en zittoilet. We douchen op de grond. Boven de wastafel staat: "Bila habis pakai Harap kran ditutup rapat Terima kasih" of te wel: als je klaar bent doe de kraan goed dicht. Dank u wel. Dus we moeten zuinig zijn met water! En zo is het. We hebben met z'n allen geluncht op de houten steiger buiten onder een van de pondoks: nasi kuning met bijgerechten. Het smaakte prima. Na het eten hebben we nog een poos daar gezeten. Je zit er heerlijk boven het water en in de wind. Het is nog steeds bewolkt. Daarna zijn we door het plaatsje gewandeld. Er wordt een grote kerk met 4 torens gebouwd! Hoewel Saumlaki een kleine plaats is met laagbouw, zijn er wel 2 hele grote gebouwen in aanbouw. Een ervan moet een supermarkt worden; Plaza Saumlaki! We zijn naar het Mariabeeld in de rots gelopen. Het is hier helemaal katholiek. Op de terugweg kwamen langs de katholieke SMK (=Sekolah Menengah Kerajinan), de middelbare nijverheidsschool. Bij deze school hebben we gesproken met een zuster, nog ouderwets in wit uniform gekleed. Zij bleken contact te hebben met de zusters in Tilburg. Daarna hebben we over de kleine markt en langs de haven gelopen. Het was er op sommige plekken modderig. Om half 6 waren we weer terug in het hotel. We hebben wat gedronken op het houten plankier. Om 7 uur zijn we daar gaan eten. Er bleek deze avond ook nog een verjaardagsfeest van de plaatselijke vrouwelijke dokter te zijn. We konden de voorbij komende gasten goed bekijken. Het was, ondanks de grote boxen die opgesteld stonden, een heel beschaafd feest. Vooraf gegaan door een korte dienst met zang onder leiding van een pastoor. Daarom stonden die plastic stoelen in bioscoopstelling! Een aantal van ons is nog op het feest geweest. Toen de jarige de taart aansneed, zijn Elise en ik om 9 uur naar onze kamer gegaan. Gezien het programma kunnen we een goede nachtrust wel gebruiken.

Maandag 30 maart. Saumlaki – Luran- Amdasa- Sangliat Dol – Aroe Bjab – Saumlaki (op het eiland Yamdena van de Tanimbar-archipel).

Vandaag hebben we een tocht gemaakt over een deel van Yamdena. Maar voordat we zover waren, had Hein een vervelend en pijnlijk voorval gehad de afgelopen nacht. Hij bleek door een grote duizendpoot in zijn duim gestoken te zijn, toen hij lag te slapen! 's Nachts had hij Debby al gewaarschuwd en 2 jongens van het hotel hadden het beest gevangen. Hein had het in een leeg waterflesje gedaan. Het beest zag er onappetijtelijk uit, een beetje schorpioenachtig en ca 15 cm lang. Zijn duim was helemaal gezwollen en hard. 's Morgens is hij naar de dokter gegaan. Die van gisteren had hij niet getroffen. Deze had hem dexamethason (een ontstekingsremmer) en

waarschijnlijk een pijnstillertje mee gegeven. Gelukkig heeft Hein er niet erger last van gekregen. Na dit intermezzo hebben Elise en ik na het ontbijt op het einde van de "pier" lekker in de wind en in de zon gezeten. Daarna zijn we om kwart voor 9 met een goede bus met ARKO vertrokken voor een tocht langs de oostkant van het eiland om diverse dorpjes aan te doen, inclusief adatceremonies. Bij toko Agnes in Saumlaki hebben we water gekocht en kreteksigaretten om weg te geven. Aanvankelijk rijden we over een goede, smalle weg. Direct na Saumlaki zitten we meteen in het groen, eerst veel bomen, later ging het over in struikgewas. Links van de weg is een nieuw marktterrein aangelegd, dat nog leeg is. Even verder is links een kerkhof met veel kruisen. Dan zijn er weer veel palmbomen. Af en toe hebben we zicht op de zee. Om ca. half 10 stoppen we in de desa Lauran. We gaan daar een sopi-stokerij bekijken. Sopi wordt gemaakt uit het sap van de aangesneden vruchten van de kokospalm. De vruchten zijn wit. Worden ze niet aangesneden, dan groeien ze uit tot kokosnoten. Het sap wordt in de boom opgevangen in een grote Aqua-fles, die van 's ochtends tot 's avonds vol loopt. Door distilleren van het sap wordt de alcoholrijke sopi opgevangen in een fles. Sopi is dus een soort palmwijn. De distillatieapparatuur staat in een bamboe pondokje met atap dak. Op een houtvuur wordt in een grote drum ongeveer 100 liter sap verhit. De alcohol, die tijdens het gisten is ontstaan, verdamppt en via een "koeler", een lange bamboe leiding buiten het huisje om, druppelt het distillaat, de sopi, in een fles. Tot ongeveer 20 liter sopi wordt op deze manier uit 100 liter sap verkregen. We hebben uiteraard ook geproefd. Het smaakt jeneverachtig. We waren al vroeg aan de borrel! Hein vermaakt de schooljeugd met liedjes zingen, als een echte opa! Als we naar de bus terug lopen, staat een eindje verder een politieauto met een aantal agenten. Is het toeval of worden we in de gaten gehouden? We hebben ze later niet meer gezien. Tegen tien gaan we verder. Rechts zien we mangrovebomen in de modder staan. Het is nu eb en we rijden langs een soort "wad". Langs de weg staan verscheidene Mariabeeldjes. We rijden nu door lage heuvels, begroeid met bos. Het regent! Tot het punt waar een kleine weg rechtsaf naar Tumbur gaat, is de weg goed. Wij gaan hier rechtdoor. Deze weg is helaas een stuk slechter. Het is er wel rustig. Af en toe komen we een auto, een busje of een brommer tegen. De begroeiing wordt allengs minder. Dan komen we langs met gras begroeide heuvels. We gaan een rivier over via een metalen brug met een planken wegdek. Daarna volgt een lang stuk onverharde weg, een strada bianca. We arriveren in de desa Amdasa. We stoppen aan de grens van het dorp en stappen uit. Dan volgt de adatceremonie. De kepala adat van het dorp spreekt ons toe. Een groep vrouwen met kleurige sarongs voert al zingend een aantal dansen uit. Daarna lopen wij met de al maar dansende vrouwen het dorp in. Als het gaat regenen gaat de ceremonie onder een blauw plastic zeil verder. Daarna gaan we naar een huis, waar de ceremonie wordt voortgezet, om de zegen van de voorouders te vragen voor onze veiligheid hier. We bieden een fles sopi aan en krijgen ieder een glaasje sopi aangeboden, dat we moeten leeg drinken. Als de ceremonie voorbij is, is er gelegenheid om houten beeldjes te kopen. Wij wachten nog even hiermee. Hierna is er een kleine "Bakar batu" voor ons gemaakt, oftewel "Makanan tanah", dus eten in de grond. D.w.z. Met hete stenen (batu) wordt het in de kuil gebakken (bakar). De bakar batu bestaat uit: ubi, kombili, petatas, pisang, ikan (vis) en leleh. Leleh is: palmsuiker, kokos en cassave in een kokosblad gewikkeld. Daarbij drinken we melk van de kelapa muda. Het smaakt heel goed. De bereiding van dit eten duurt ongeveer een uur en wordt door de vrouwen gedaan. De mannen zorgen voor het graven van de kuil en de stenen. Na het eten zijn we over het strand naar de desa Sangliat Dol gelopen. Om 1 uur lunchen we met nasi goreng bungkus

(nasi in een papieren zak) met gebakken ei op het strand onder de bomen. Wat we over hebben geven we aan een heel magere zwerfhond. Na het eten lopen we verder over het strand, totdat we bij een stenen trap komen. Deze trap leidt naar boven naar de stenen prauw bij Sangliat Dol. De trap telt 150 treden, waarvan de onderste meer een verzameling stenen waren, dan echte treden. Het is een hele klim, maar we komen allemaal boven. Het stenen schip is behoorlijk bouwvallig en overwoekerd door gras en onkruid en ligt midden in het dorp, recht tegenover de kerk. Eromheen staan 2x3 pondoks. Het geheel valt nogal tegen. Voor de dorpelingen is de prauw nog steeds belangrijk. De stenen prauw verbeeldt, dat ooit de voorouders hier met prauwen zijn aangekomen. De verschillende families hebben nog steeds een vaste plaats en taak op de stenen prauw. Elise deelt ondertussen ballonnen aan de kinderen uit. Drie van ons gaan met Debby mee naar het huis van de kepala adat. Weer wordt een fles sopi aangeboden. Daarvoor had Debby ons ingeschreven bij het dorpshef, ook weer gepaard gaande met het aanbieden van een fles sopi! Dan zijn we formeel welkom in het dorp. Nadat we de "prauw" bekeken hadden, zijn we terug gegaan naar de bus. Door de regen was het pad erg blubberig geworden. We rijden een eindje naar het volgende dorp, Sangliat Krawan en gaan met 3 vlerkprauwen naar het dorp Aroe Bjab (bjab=bawah=laag). Om in de boten te komen moeten we met slippers aan door het water waden. Het tochtje op het water was lekker met die wind. Er was wat deining. Maar door de vlerken varen deze bootjes aardig stabiel. En het was gelukkig droog. Na een half uur varen komen we aan bij Aroe Bjab. Weer moeten we door het water waden om aan land te komen. De straatjes zijn blubberig door de regen. Ook in dit dorp moeten we aan de adatceremonie geloven. We lopen met de dorpelingen in optocht naar het adathuis. Ik ga ook mee naar binnen. Er zitten 5 oude mannen en een jonge man klaar. Wij gaan er tegenover zitten op plastic stoeltjes. De onderhandelingen lopen stroef. Er blijkt nog oud zeer van de vorige keer te zijn. De jonge man blijkt naast de fles sopi ook geld te eisen en niet zo weinig ook: 1 miljoen Rp! 500.000 voor het maken van foto's en 500.000 Rp voor het zien van de stenen prauw, die daar in het bos staat. Na ampel beraad met de anderen buiten besluiten we dit niet te accepteren. Na weer veel heen en weer gepraat en beraad, gaat men uiteindelijk toch akkoord met het gebruikelijke bedrag. Dan kunnen we dus nu de heuvel op het bos in naar de stenen prauw. Ook deze is bijna overwoekerd met struiken. De vorm is nog goed herkenbaar en de voorstevan is nog intact. De heuvel af ging lastiger, omdat het door de regen hier en daar glad was geworden. Elise ging nog onderuit, maar werd net op tijd door een paar jongens opgevangen! We lopen weer terug naar de prauwen en om half 6 varen we terug. Er was nu wel deining. Omdat je laag zit in zo'n prauw, keek je tegen de golven op! Niemand is overboord gegaan! Om 6 uur zijn we weer aan de wal. In het donker rijden we dezelfde weg terug. Het regent weer. Om half 8 hebben we in Saumlaki bij Warung Bang Sogul gegeten. Het was een eenvoudig, houten etablissement. Elise en ik hebben mie goreng genomen. Na het eten zijn we met de bemo voor 2000 Rp per persoon naar het hotel gereden. Want het was 30 min. lopen! Tegen 9 uur waren we terug in het hotel. We hebben meteen gedoucht. Daarna hebben we buiten op de pier oftewel terras een biertje gedronken. Om 11 uur zijn we naar onze kamer gegaan.

Dinsdag 31 maart. Saumlaki – Tumbur – Lurunun- Saumlaki (Yamdana, Tanimbar). Vandaag is het een dag met hoog adatgehalte geworden. Om kwart over 7 opgestaan. We hebben allebei goed geslapen. Om 8 uur ontbeten: thee, koffie, en geroosterd brood met jam ertussen. Na het ontbijt heb ik mijn loopschoenen opgehaald,

die door de ibu cuci (wasvrouw) gewassen waren na de modder van gisteren. Ze waren schoon, maar nog wel nat. Geen probleem, dat droogt hier snel! Om kwart over 9 reden we met de bus weg. Het is bewolkt en al aardig warm. We rijden dezelfde weg als gisteren. Onderweg zie ik in het eerste dorp na Saumlaki op een huis staan: "Nil nisum Christum" (niets dan alleen door Christus). De bevolking is hier inderdaad erg godsdienstig. Hier halen we Nus en zijn zwangere vrouw op. Zij gaat een dagje mee met ons. Verderop gaan we rechtsaf naar Tumbur. Daar komen we om ca. half 10 aan. Tumbur is bekend om zijn houtsnijwerk. We hebben een paar beeldjes gekocht, gemaakt van ebbenhout en van been voor 400.000 Rp. Het zijn mensengedaantes in heel mooie, aparte vormen. Hein vermaakt de schooljeugd weer met zijn liedjes! Over een kleine, smalle strada bianca gaan we verder. Verderop gaat deze over in een asfaltweg. We slaan rechtsaf een smalle weg in, die door laag struikgewas gaat. De zon schijnt inmiddels. Vlak voor de desa Lurunun stoppen we boven op de heuvel. We kijken op het dorp en zien aan de rand ervan het welkomstcomité al klaar staan. Vanaf deze heuvel lopen we naar beneden op de dansende en zingende vrouwen af. Bij het welkomstcomité aangekomen, voeren de vrouwen een dans met zang op. Daarna spreekt de kepala desa ons toe om ons te verwelkomen. Vervolgens gaan we al dansend aan de hand van de vrouwen het dorp in naar de Rumah Adat. We gaan allemaal op matjes op de grond zitten. Een oudere man zingt voor, andere oudere mannen nemen over. Ze zingen, dat de sterren ons van ver hebben gestuurd en dat we hier welkom zijn. We drinken daarna sopi uit een Aqua-flesje. Om kwart over 11 wordt de ceremonie beëindigd. We gaan naar het strand Tutun. Bij de toegangsweg staat een bord met de tekst: "Mari nikmati Hari Liburan Anda di Pantai Tutun Loruhu – Saumlaki". (Kom aan, geniet van uw vrije dag op het strand Tutun). Debby vertelde al, dat men hier dit strand wil promoten voor het toerisme. Achter op brommers zijn we naar het Tutun-strand gereden, waar ons een uitgebreide "bakar batu" wacht. Het is lekker achterop de brommer in de wind. Je zou zo wel uren door kunnen rijden! Om half 12 komen we daar aan. Onder de bomen zijn enkele pondoks en een paar banken gemaakt. Achteraf is ook een toilet: 3 bamboe schotten in een vierkant met 1 kant open. Daarbinnen kun je dan je behoefte in het zand doen! Alle dansende vrouwen in mooie kledij werden vervolgens ook per brommer aangevoerd. Bij de toegang tot de plek van de bakar batu staan 2 vrouwen, die we de hand geven. Daarna voeren 28 vrouwen in een kring zingend een welkomstdans uit. Een van de vrouwen heeft een spiegeltje in haar hand tijdens het dansen. Hiermee staan ze in contact met de voorouders! Het is bewolkt en ondertussen onweert het in de verte. Het lijkt wel of de voorouders antwoorden! De voorouders zullen ons welkom heten, nadat we aan de adat voldaan hebben. Eerst wordt er RK gebeden en dan komt de sopi langs, die in een grote bierfles zit. Dan volgt een dans met gezang van 12 vrouwen in 2 rijen van 6, waarbij een dertiende hen met een kleine trommel, bespannen met varanenhuid, begeleidt. Daarna zingen beide groepen tegen elkaar in, zoals in de film Fanfare. Het zand en de bladeren, die over de bakar batu lagen, worden weggehaald. De bakar batu omvat: ubi, petatas, leleh, ikan, pisang en mais. Daarbij drinken we net als gisteren de melk van de kelapa muda. Het eten wordt op een grote tafel uitgesteld als een buffet. We nemen in een gevlochten mandje met bananenblad erin van elk gerecht wat en gaan in een van de pondoks eten. Omstreeks kwart over 1 zijn we klaar met eten. Daarna volgt nog als afsluiting een dans op het strand. Het begint weer te regenen. Daarom gaan we niet lopend terug, maar weer achter op de brommer. Weer terug in het dorp zitten we eerst onder het afdak van een soort tribune langs de straat, dus droog. We drinken daar met de dorpingen weer sopi. Je kunt zo

binnen de kortste keren helemaal in de lorum zijn! Dat leek ook al wel te gebeuren bij een aantal dorpelingen. Vervolgens lopen we naar de Rumah Tua. Dat is het oude huis van de soa, een wijk in de kampung. In dit dorp zijn 8 soa's, elk met een eigen Rumah Tua. We gaan allemaal de Rumah Tua in en gaan op de grond zitten. Met de oudsten van het dorp vormen we een kring. Het hoofd van deze soa spreekt ons toe. Dan spreekt er weer een ander. Daartussen door kletsen de dansvrouwen en voor de open ramen staan ook veel mensen te kijken en te kletsen. Het lijkt wel een Poolse landdag! De dames zingen er ook nog tussendoor en er wordt voortdurend sopi gedronken. Er komt steeds wel iemand met een fles en een glas langs om ons sopi aan te bieden. Dus nippen we alleen maar aan het glas. Dan moeten we eraan geloven en met de vrouwen meedansen! Het wordt steeds meer van hetzelfde en steeds chaotischer. Tot slot hebben we "Toen onze Mop een mopje was" gezongen. Hein kent dit in het Indonesisch, wat een succes was. En Hein heeft een oude man van 80 jaar overgehaald om het Wilhelmus in het Indonesisch te zingen! Dan is het mooi geweest en om kwart voor 3 verlaten we de Rumah Tua. Als laatste in dit dorp bezoeken we de kerk "Gereja St. Petrus dan Paulus", gebouwd van hout door broedertimmerman Kamerbeek in 1908! De kerk is dus 100 jaar oud! Het dak is nu van golfplaat, maar vroeger was het atap. De toren staat apart van het hoofdgebouw ernaast. De kerk is een grote ruimte, met houten banken, die mooi glimmen, zonder rugleuning. De kruisweg is op beide lange zijden met geschilderde voorstellingen weergegeven. Een eindje buiten het dorp staat een monument van de eerste twee missionarissen, die hier in 1910 uit Nederland aankwamen. Het is een soort drieluik, waarop het middelste paneel 2 paters in het wit in een zeilbootje zijn geschilderd. Op het linker paneel staat de tekst: "Tugu peringatan pendaratan pertama di Wetole, Pastor Clerexs (keliresi) & Cappersz (kamresi), 17 September 1910". (Monument ter herinnering aan de eerste komst in W. van de paters C. en C.). We verlaten het dorp Lurunun om kwart over 3. Het laatste stuk van de weg rijden we anders. We komen langs nieuwe gebouwen, met glimmende blauwe, dan wel rode plastic dakpannen. Dit blijken de nieuwe regeringsgebouwen te zijn voor het nieuw te vormen district, waarvan Saumlaki dan straks de hoofdstad wordt: het district Tanimbar. Nu vallen deze eilanden nog onder Tual op Kei Kecil. De belangrijkheid van de gebouwen is ook al af te leiden uit de soort weg, waarover we rijden als we deze gebouwen passeren: mooie asfaltweg met 2 rijstroken, dan een brede middenberm met daarnaast al een strook asfalt van de tweede baan in aanleg. Dus een heuse snelweg! In dit gedeelte staan veel djatibomen. Verderop blijkt een plantage van deze bomen te zijn. Dan loopt de weg ,waarop we rijden, dood bij 3 hele grote beelden/monumenten: Jezus in de armen van Maria, een crucifix en Jezus bovenop een hoog gebouw. We hebben natuurlijk allemaal foto's gemaakt van deze pompeuze beelden. Omdat deze beelden op een landtong staan, zijn ze zowel vanuit de oostkant als vanuit de westkant vanaf zee te zien. (Zie de kaart van Tanimbar). Vanavond hebben we in het hotel gegeten. Na het eten om 8 uur hebben we gedoucht en zijn daarna op onze kamer gebleven. Elise ligt te lezen en ik ben het reisverslag aan het bijwerken.

Woensdag 1 april. Saumlaki(Pulau Yamdena, Tanimbar).

Vandaag is een zogenaamde vrije dag, dwz. er is geen programma of excursie voorzien. We blijven hier overigens een dag langer, omdat het vliegtuig naar Tual een dag later dan gepland vliegt. Je moet hier inderdaad flexibel zijn! Dus nu gaan we op 3 april ipv. 2 april naar Tual. We zijn daarom vanmorgen pas om kwart voor 8 opgestaan. We hebben met iets onduidelijks, gewikkeld in pisang blad , met thee en

koffie ontbeten. Deze dranken maken we zelf met heet water uit een thermoskan en resp. theezakjes en losse, fijngemalen koffie in een beker. De koffie is wel lekker. Het ontbijt is hier steeds nogal karig. We zitten langer aan tafel dan anders. We drinken weer koffie, we kletsen wat. De zon schijnt en er waait een verkoelend windje. Tegen 10 uur lopen we het hotel uit om het plaatsje te verkennen. We gaan uit het hotel rechtsaf richting markt en haven. De verse vis is al aangevoerd en wordt al verwerkt. Aan de kade wordt een vrachtboot gelost met behulp van een grote hijskraan. Aan de pier ligt de veerboot naar Tual, die in 2 dagen van Suamlaki naar Tual vaart. We lopen verder naar Warung Café Marina, waar we buiten aan de zijkant van het café in de schaduw juice jeruk met ijs (van goed water!) drinken. Ik heb daar meteen in mijn beste Indonesisch voor het avondeten besteld voor 9 personen. Mij was vooral op het hart gedrukt te vragen of ze 18 flessen bier in de koelkast wilden leggen! Want Rene en Ton daarmee gisteren negatieve ervaringen gehad. "Bird inging" was toen niet te krijgen. Nu maar hopen dat de boodschap goed doorgekomen is. Verder heb ik nog 4 grote vissen besteld. We vervolgen onze weg weer richting markt. Elise wil proberen een paar tefa's te kopen, om makkelijker door het water te kunnen lopen. Maar in geen van de tentjes zijn ze te verkrijgen. Alleen massa's gewone slippers in allerlei vormen en kleuren. Na de markt lopen we door naar het "winkelcentrum" van Saumlaki: "Yamdena Plaza". Dit is een groot goor, voorheen wit gebouw van 3 verdiepingen in een U-vorm. Wij komen er in de open kant binnen. Aan de overkant in het dwarse gedeelte is een onderdoorgang naar de straat. De benedenverdieping is voor de winkels (toko) en daarboven zijn de huizen (rumah). Dergelijke gebouwen worden daarom Ruto genoemd. Het enige, dat we daar gekocht hebben is een schrift voor 2000 Rp. Als we de onderdoorgang door zijn zien we rechts het nieuwe Suamlaki Plaza verrijzen. Desgevraagd zegt een politiemann, dat dit het nieuwe winkelcentrum wordt: Saumlaki opgestuwd in de vaart der volkeren! Door de hoofdstraat zijn we weer naar het hotel terug gegaan. In toko Agnes hebben we 2 Tango's gekocht. Lekker! We hebben in het hotel geluncht. Na de lunch zijn we lekker buiten onder de pondok blijven zitten: lezen en schrijven. Elise is later wegens de warmte naar onze kamer gegaan. Ik heb nog een tijdje met Hein gepraat over ons werkzame leven. Want zowel hij als ik zijn met pensioen. Om 5 uur waren we allemaal bij elkaar op verzoek van Debby, om voor morgen een programma te bespreken. Het zou een boottocht naar het eiland Slaroe, dat ten zuiden van Yamdena ligt, kunnen worden. Daar was ooit een Japanse basis in de oorlog. Echter de kans van slagen is gering, daar waarschijnlijk alle speedboten door mensen van politieke partijen, die naar hier komen wegens de verkiezingen, worden gebruikt. De andere mogelijkheid zou zijn een boottochtje naar het onbewoonde eilandje Noes-Taboen om te zwemmen. Debby bleek contact te hebben met iemand, die een houten boot heeft. Maar diegene moest eerst de eigenaar raadplegen over de prijs. We wachten maar af. Tegen 7 uur zijn we naar Café Marina gelopen, met zaklantaarn. De tafel voor 9 personen stond al klaar! Het bier was inderdaad redelijk koel en er kwamen even later 4 grote vissen op tafel (dus de boodschap was doorgekomen!) met allerlei bijgerechten: cap-cay, kangkung cah, nasi putih, nasi goreng en pisang was "free". De vis smaakte heerlijk. We hebben prima gegeten. Totaal kostte dit maal 630.000 Rp, dus 70.000 Rp per persoon. Dit is goedkoper dan in ons hotel en ook nog lekkerder! Om 9 uur zijn we terug gelopen naar het hotel. Het was nu aangenaam buiten met veel sterren en een kleine maan aan de hemel. Toen we in onze kamer kwamen, zag ik op het bed van Elise een kleine schorpioen zitten, met zijn staart omhoog! Ik heb meteen een jongen geroepen, die het beest heeft gepakt. Dat was even schrikken! We hebben meteen de bedden van de

kant getrokken om te zien of er nog meer ongedierte zat. Maar dat bleek niet het geval. Ik heb toch maar een paar mottenballen onder onze bedden gelegd. Toen we van de schrik bekomen waren, hebben we zelf onze koffie gemaakt met heet water uit de waterautomaat en buiten opgedronken. Ton had een fles sterke drank bij zich, die na enige tijd een aardig stuk leger was! Van Debby hoorden we, dat de boot voor morgen nog niet voor elkaar was. Tot kwart voor 11 hebben we met z'n allen gezellig op de "pier" zitten kletsen.

Donderdag 2 april. Saumlaki (Pulau Yamdena, Tanimbar).

Om 8 uur opgestaan. Lekker geslapen. Vandaag is onze trouwdag, we zijn al weer 38 jaar getrouwd! Ontbeten met gebakken banaantjes. Debby brengt nog een aantal koeken mee, die ze net heeft gekocht. Tijdens het ontbijt begint het te regenen. Even later gaat het heel hard regenen. Het hoost gewoon! Je kunt de overkant helemaal niet meer zien. Het is een grijs gordijn! Zelfs onder de pondok beginnen we nat te worden, want het waait er ook nog bij. Het is maar goed, dat het niets met die boot geworden is! We zijn dus niet naar een eiland gegaan. Debby deed verslag van haar, achteraf vergeefse, pogingen. We zijn toen maar naar onze kamer gegaan. Zelfs in dat kleine stukje langs de houten kamers, werd je aan een kant nog drijfnat. We hebben ons meteen verkleed. Toen zag ik opeens, dat het uit de zoldering en langs de muur bij de AC lekte. We hebben de Chinese eigenaresse gewaarschuwd. Zij kwam al met een teil en emmers aanlopen. Even later lekte het op nog 2 andere plekken. We hebben onze tassen voor de zekerheid in de kast gezet. Het regent maar door. Het dondert ook nog voortdurend en het licht valt uit. Intussen zitten we allemaal in de lange brede hal voor de kamers te lezen of te puzzelen. De lekkage is zo erg geworden, dat wij een andere kamer krijgen: nr. 107. Iedereen hielp mee onze spullen te verhuizen. Dit is een grotere kamer met 2 eenpersoons bedden en een 2 persoonsbed. Christien grapte al: dat is vanwege jullie trouwdag! We krijgen een hapje aangeboden door de eigenaresse, als we aan de lange tafel zitten. Een Ambonese versnapering: cassave met gula merah (suiker). Smaakte goed. Het bleef maar onafgebroken regenen. In de straat stroomde het water als in een beek voorbij: een kleine bandjir! De jongens zijn voortdurend bezig het water van de ingang van het hotel weg te vegen. Inmiddels wordt er gewerkt aan de lekkage: twee jongens komen met een ladder aan en klimmen door het luik de zolder op. Zo te zien hebben ze dat vaker bij de hand gehad. Om half 12 regent het nog steeds, hoewel zachter. Omdat het buiten door de regen frisser is, dan binnen, gaan we onder het afdak van de houten 1 persoonskamers zitten. Op de smalle veranda langs de zijkant van deze kamers verorberen we omstreeks half 1 de lunch (nasi goreng met ei). Toen was het eindelijk droog geworden. Elise en ik hebben daarna een eindje door het dorp gelopen en bij Café Marina buiten juice jeruk gedronken. Van een bijeenkomst van een politieke partij, Hanura, op de markt bij de haven hebben we een paar foto's gemaakt. Er stonden nog heel wat mensen. Een aantal hadden het okerkleurige shirt van die partij aan. Met het uitdelen van shirts en ook geld probeert men kiezers te winnen. We zijn daarna naar boven gelopen langs de christelijke SMP. We passeerden huisjes met mooie planten in potten op de veranda. Iedereen, die we tegen kwamen, groette ons. Het doet echt dorps aan, zoals bij ons in de Achterhoek. Terug in het hotel heb ik van shirt gewisseld, want met de rugzak op wordt de rug wel nat! Nu is het 4 uur en we zitten samen op de zijveranda lekker in de koele zeebries. We hebben de rest van de middag daar zitten lezen en schrijven. En koffie en sprite gedronken. Debby deelde mee, dat we morgen om kwart voor 6 de koffers en de tassen klaar moeten zetten. Dan worden deze alvast op het

vliegveld gewogen. We kunnen niet meer dan 10 kg bagage per persoon meenemen op deze vlucht! Vanavond zijn we om 7 uur met z'n tienden gaan eten bij Marina. Debby en Christien waren naar een bijeenkomst van de politieke partij van Nus gegaan. Daarna hebben we nog op het uiteinde van de "pier" van ons hotel gezeten. De maan scheen mooi in de zee. We hebben weer eens onze eigen gemaakte koffie gedronken. Om 11 uur zijn we gaan slapen. Nu eindelijk eens in een 2 persoonsbed!

Vrijdag 3 april. Van Suamlaki (Tanimbar) naar Langgur/Tual (Kei Kecil).

We hebben goed geslapen in onze nieuwe kamer. Om 5 uur zijn we opgestaan. De koffers hadden we gisteravond al zo ver mogelijk ingepakt en reeds gewogen! Wij zaten goed wat het gewicht betreft: nog net geen 10 kg per tas. De tassen hebben we om kwart voor 6 klaar gezet in de gang. Daarna ontbeten voor de laatste keer op de houten "pier". Om kwart voor 7 reden we weg naar het vliegveld. Daar worden we inclusief handbagage gewogen. Dit wordt gedaan, omdat de startbaan van Suamlaki aan de korte kant is. Anders kan het vliegtuig niet opstijgen! De startbaan loopt aan het eind ook iets op. We betalen ook hier luchthavenbelasting: 12.000 Rp per persoon. Hein heeft inmiddels contact met een aantal dames met een partijshirt aan, van Hanura. Hij krijgt van een van hen ook zo'n geel shirt! Een van de vrouwen blijkt goed te kunnen zingen. Ze is 5 jaar geleden op de Pasar Malam Besar in Den Haag geweest, vertelt ze in goed Nederlands! Komende zomer gaat ze 3 maanden naar Nederland. Naast het vliegveldje staat het gebouwtje van het Detasemen TNI-AU Suamlaki. 16 Soldaten treden aan en staan in het gelid voor een hogere in rang met een sabel. Een aantal anderen oefenen een bepaalde pas. Weldra zal blijken, dat dit voorbereidingen waren voor het overnemen van een lijkstaf van een soldaat, die op Papua omgekomen is. Eerst vertrekt een klein vliegtuig van Express Air en daarna landt om 10 voor 9 ons vliegtuig van Trigana Air. Nadat de passagiers uitgestapt zijn, wordt de lijkstaf gedragen door 8 soldaten, die die speciale pas hadden geoefend. De overige soldaten vormen een erehaag op weg naar de lijkswagen, die aan de rand van het vliegveld in het gras staat. De lijkswagen rijdt vervolgens weg met knipperende lichten en de sirene aan. Daarachter volgen een vrachtauto met de soldaten en de familie, die aan de rand van het vliegveld stond, in auto's.

We hebben hetzelfde vliegtuig als op de vlucht van Ambon naar Suamlaki. We vertrekken om 9.20 uur. Het vliegtuig is niet vol. Als we in de lucht zijn, zien we aan de rechterkant de drie grote Christusbeelden, waar we dinsdag geweest waren. Even later hebben we turbulentie, want we vliegen midden in de wolken. Daarna vliegen we verder in de zon. We krijgen weer het bekende doosje met koek en cake en een beker water en nog 2 snoepjes. Het smaakte niet onlekker. We zien de Kei-eilanden even later al liggen. Dit keer is het geen "brocoliveld", maar veel meer verspreid staande bomen en struiken. We landen om 10 over 10 op het vliegveld Dumatubun Langgur. Het is een klein vliegveld met enkele kleine gebouwtjes met 2 opvallende beelden ervoor. Met 2 bemo's zijn we naar het hotel in Langgur gegaan. De naam Langgur schijnt overigens afkomstig te zijn van een vroegere Nederlandse onderwijzer (guru) Langen, dat samengetrokken met guru tot Langgur werd. Meteen valt op, dat het hier schoner en netter oogt, dan in Suamlaki en dat de bebouwing ruimer opgezet is. De straten zijn breed en wij rijden over een tweebaansweg met een hoge middenberm met de bekende zwart-witte stoepranden. Op een kruispunt staat in het midden een klok op een dikke paal, een soort Jam Gadang! Om 11 uur arriveren we bij ons hotel: Hotel Aurelia aan de Jalan Jen. Sudirman. We krijgen een groot glas lekkere, gekoelde limonade als welkomstdrankje en door de eigenaresse zelf gebakken donuts,

die prima smaken. Het begin is in ieder geval goed. We hebben kamer 4. De kamers liggen op de begane grond. Debby, Hein en Bernadette hebben een kamer op de 1^e verdieping. Langs de kamers loopt een breed tegelpad, zodat ieder zijn eigen platje heeft met 2 aluminium stoeltjes en dito tafeltje. Daarlangs is weer een tuin met vaste zitjes en een parasol. Het geheel wordt omsloten door een hoge muur, gedecoreerd met pilaren met bogen ertussen en lampen. Onze kamer is ruim en opvallend hoog met vloerbedekking, een 2-persoons bed, een leg/hangkast, 2 bedtafeltjes, tafel met spiegel en krukje, 2 stoelen en tafeltje en AC, die het goed doet. De badkamer is klein, maar prima met wastafel en spiegel, zittoilet en douche met warm en koud water op de grond. Hier kunnen we het voorlopig wel uit houden! Om 12 uur gaan we lunchen in Restoran Jimbaran. We lopen erheen in 15 min. Ook dit restaurant ligt aan een brede, ruime straat met alleen laagbouw huizen. Het duurde nogal lang voordat het eten kwam. We zij toen maar buiten gaan zitten in de schaduw en in de wind. Binnen was het toch wel erg warm! Na het eten zijn we met de beide bemo's naar het strand gegaan, naar het mooiste strand, dat wij ooit gezien hebben: Pasir Panjang (=het lange strand) of in het keiees: "Ngurbloat". Ngur is strand of zand en bloat is lang. Dit strand ligt bij het dorp Ngilngof. Ze zijn hier blijkbaar gek op de "ng"klank! Om 10 voor 3 kwamen we daar aan. We hebben er heerlijk gezwommen, zonder waterschoenen, want het strand en de zeebodem was alleen maar zand zonder stenen. Het is heel fijn zand, zo fijn als bakmeel. Het zeewater was heel helder en lichtgroen en van een aangename temperatuur. Langs het strand stonden veel palmbomen. Onder de bomen waren diverse pondoks met banken en warungs. Het weer was prachtig, de zon scheen volop, dus de zonnebrandcrème factor 30 kwam goed van pas. Het was net een bounty strand. Na het zwemmen hebben we wat gedronken. Degenen, die aan het snorkelen waren, kwamen enigszins teleurgesteld terug: er was weinig bijzonders te zien. Om 5 uur zijn we weer terug gegaan en om kwart voor 6 kwamen we in het hotel aan via smalle weggetjes en een heel eind over een brede strada bianca, een weg in aanleg. We hebben eerst gedoucht en daarna met Bernadette en Marco naar de markt gelopen voor een eettent. Maar geen geschikte gevonden. Toen zijn we met een bemo naar Jimbaran gegaan. Na het eten hebben Elise en ik koffie gedronken in het aanpalende sport/fitnesscentrum annex café en een restaurant "Kimson" geheten, dat met het hotel een geheel vormt. Het café is nogal plasticachtig, maar de koffie was goed. Om half 11 naar bed. Lekker slapen, want het was een lange dag geweest.

Zaterdag 4 april. Langgur (kei Kecil).

We hebben heel goed geslapen. Hoewel vannacht de AC enkele keren achter elkaar uitgegaan was. Dat merk je dan toch al gauw. Ik heb het ding gelukkig steeds weer aangekregen. Om kwart over 7 opgestaan. We kregen ontbijt op ons platje gebracht: nasi goreng met een gebakken ei en koffie. We hebben het met smaak opgegeten in de zon. Het heeft vannacht hard geregend. Het smalle paadje door het gras is nog drijfnat en de parasols idem. Om 9 uur zijn we met een grotere bus vertrokken voor een tour over Kei Kecil. Vanuit het hotel gaan we naar links. Al snel waren we bij het monument ter nagedachtenis van 12 missionarissen, monseigneur Johannes Aerts en 11 nadere religieuzen, die door de Japanners tijdens WO II zijn omgebracht op 30 juli 1942. Deze plek wordt dan ook "Tanam Ziarah" (religieuze plaats) genoemd: "Tanam Ziarah Uskup Johannes Aerts". (uskup=bisschop). Aan de andere kant van het pad was op 2 muren de hele geschiedenis van de katholieken op Kei Kecil weergegeven in teksten en afbeeldingen van de paters. Deze muren zijn opgericht wegens 100 jaar katholicisme op de Kei-eilanden. Daarop stond oa.: "Mgr Johannes Aerts tiba bersama

Pr Jacobus Greut 14.7.1921". (Mgr JA arriveerde samen met Pr JG op 14.7.21). Van de 3 laatste Nederlandse paters, die genoemd werden, leeft alleen nog de 90-jarige Mgr. Andreas Sol op Ambon. Op de linker muur stond de volgende aangrijpende tekst: "Penembakan para Missionaris oleh tentara jepang Pr. Berns. Pada waktu hendak ditembak berteriak: "Untuk Kristus Raja Kita!" (Voor Christus onze koning!). We gaan verder over een smalle asfaltweg met struikgewas aan weerskanten. Er zijn weinig hoge bomen. Links zien we de zee liggen. Langs de weg worden de bermen gemaaid met kleine hakmessen! We passeren een zand/mergel afgraving met dezelfde lichtgele kleur als het strandzand. Het is nog steeds bewolkt. Dan komen door de desa Debut met links een grote kerk. Daarna steken we het water, een smalle inham van de zee, over via een brug met metalen leuning en houten wegdek. Rechts ligt een dorp met een moskee. Ook hier wonen de weinige moslims in aparte dorpen. Jammer, een slechte ontwikkeling. Bij de brug hebben we een fotostop. Om half 11 gaan we verder. Dan komen we al snel door de desa Diau met links ook al een grote kerk. Een eindje verderop stopt de bus. We gaan naar een grot lopen, de Goa Hawang (duivelsgrot). We wandelen eerst door een bos en dalen dan een stenen trap af, die met een bocht naar de grot leidt. Het is een fraaie, vrij grote grot met een soort stalactieten en gevuld met heel helder water, waarin 2 jongens aan het plonzen en zwemmen zijn. Het is een magnifiek geheel. Er is een legende aan deze grot verbonden, die verhaalt van een jager met 2 honden en de duivel. Vandaar de naam van de grot, want "hawang" is Keiees voor duivel. De jager is verdwaald en heeft erge dorst. Hij komt in de grot en wil het water drinken. Maar het water smaakt bitter. Hij vervloekt de goden. Als straf worden hij en zijn 2 honden veranderd in steen door de duivel. De puntige steen, die boven water uitsteekt was de jager en de 2 stenen ernaast onder water stellen de beide honden voor. Op ons verzoek klimt een van de jongens op die puntige steen en duikt sierlijk het water in! Op de wandeling terug naar de bus wijst Ton ons op twee mooie planten: Lantana met kleine geeloranje bloemen en Rhoea oftewel "Mozes in het kistje". We vervolgen onze tour via een slechte, smalle weg door de desa Latvuan. Daarna komen we om kwart over 11 aan in de desa Evu. Hier wordt ook al een kerk gebouwd! We moeten daar bij een slagboom tol betalen: 10.000 Rp. Dat is voor het bezoeken van de "Pemandian Evu", een waterbassin. (pemandian=badplaats). Van hieruit wordt het eiland van water voorzien. Een forse beek stroomt in het voorbassin, waaruit via een aantal dikke buizen het water opgepompt wordt. In het pompgebouw ernaast staan 5 pompen, met diverse dikke metalen buizen. Aan de andere kant van het grote bassin loopt het water er uit en vormt weer een beek. We zitten met z'n allen op de rand van het bassin met de voeten in het frisse water. Hiervan kom je weer bij! Plotseling een daverende plons en Marco ligt met kleren al in het water! Hij vat de naam "pemandian" wel erg letterlijk op! Hij bleek uitgegleden te zijn op een stenen trede van het trapje, dat groen was van de algen en dus glad. Gelukkig had hij op dat moment zijn foto toestel niet om. Een geluk bij een ongeluk. Om het helemaal echt te laten lijken springt hij daarna onder applaus nog maar een keer in het water! De kleren drogen hier in deze hitte toch snel. Om van de schrik te bekomen kopen we bij de warung voor 10.000 Rp. een bord vol met pisang goreng, die heerlijk blijken te smaken. Daarna zijn we verder gelopen, een heuveltje op. Dan dalen we af naar een ander gedeelte van Evu. We passeren een Mariabeeldje. Iets verder staat een houten kerkje met aan de voorkant naast de deur een kleine klok uit 1957. Langs de beek, die daar met kleine watervallen naar beneden stroomt, zitten de vrouwen kleren te wassen. Een fotogeniek plaatje! Bij 2 aardige vrouwen hebben we met z'n allen op de

veranda gezeten, even uit de brandend hete zon. Uit het huis werden allerlei stoelen voor ons aangedragen! Hier wordt op houten stellages ook al zeewier gedroogd. We verlaten Evu om half 1. We rijden eerst over een slechte, heel smalle weg. Daarna wordt het weggetje wat beter. We slaan linksaf en komen op een grotere goede asfaltweg. We passeren desa Ibra. Dan gaan we rechtsaf over een karrenspoor door het bos naar een warung boven het water, waar we gaan lunchen. We arriveren er om kwart over 1. Het is een leuke plek, op een houten steiger, met in het midden een groot bassin, afgezet met een net, waarin allerlei vissen en 2 schildpadden zwemmen. Op de houten balustrade zit een tamme zeearend aan een touw. Rene heeft hem wat rijst en vis gevoerd. We hebben er prima gegeten: gebakken vis, witte rijst en een paar bijgerechten. We drinken oa. Anggur Merah, een soort rode wijn, volgens "adat Hein". Het spul smaakt niet echt naar wijn, maar is zoet. Geheel verkwikt en verzadigd vervolgen wij om kwart voor 4 onze weg. Rene, Ton en Bernadette blijven daar, want er kan gesnorkeld worden volgens de eigenaar van de warung. Er zou daar veel koraal zijn. Later hoorden we dat dat helaas bitter tegenviel. De anderen rijden een heel eind dezelfde brede weg terug. We komen de desa Sathean. Rechts van de weg wordt een nieuwe campus voor de universiteit (waar? Geen idee) gebouwd. Een paar gebouwen met glimmende blauwe daken staan er al. Rechts zien we de verkeerstoren van het vliegveld. Via een brede weg in aanleg en een asfaltweg met kuilen komen in de dusun Loon. Tegen half 6 stoppen we bij de desa Ohoidertawun (Ohoi=dorp) en lopen het laatste stuk naar het strand Pantai Nadlun Ohoidertawun. Daar staat het guesthouse Safana Cottages van Gerson (Gerrit) Tarantiin. Gerson blijkt uit Zevenaar te komen! Hij is een aparte figuur met z'n haar in een staart. Hij woont al lang in Indonesië. Het guesthouse, dat op het strand onder de bomen staat, heeft achter het houten hoofdgebouw 4 kamers, 2 aan 2 met daartussen 2 mandikamers. Alles van hout met atap dak. Het ziet er wel romantisch uit. Er bleken 2 echtparen te logeren, de Esten, die we in Saumlaki tegen gekomen waren en een ouder Nederlands echtpaar. We hebben natuurlijk een poos met Gerson gekletst. Toen hij hoorde, dat wij uit Doetinchem kwamen, vroeg hij meteen of die boemeltrein naar Winterswijk nog steeds zo vaak vertraging had. Wel bijzonder om het zover van huis hierover te hebben! We zijn de zee nog in gegaan. Dat viel in zoverre tegen, dat het water, na een eind de zee ingelopen te zijn, nog maar tot onze knieën kwam! Je kon liggend net helemaal onder water zijn. Het friste in ieder geval wel op. Daarna hebben we kopi tubruk gedronken. Vlak naast het guesthouse staat een mooie grote, knoestige boom met fraai gevormde bladeren. Dat bleek een heilige boom te zijn, waar vroeger na gevechten tussen 2 dorpen vrede werd gesloten. Na ons afgespoeld en verkleed te hebben in de mandikamer van Gerson, hebben we afscheid van hem genomen en vertrekken we tegen kwart voor 7. We rijden in het donker terug. Om kwart over 7 zijn we in het hotel. Gedoucht en met de bemo naar de markt vlak bij de brug naar Tual, waar Warung Makan Joglo is, aanbevolen door de anderen. Elise heeft mie goreng telor en ik nasi goreng met ieder een blikje coca-cola genomen. Dit kostte slechts 34.000 Rp. De warung was aardig bezet. Er werd ook eten afgehaald. Naast ons kwamen een jongen en een moslimmeisje (met hoofddoek) zitten. We hebben een gesprek aangeknoopt. Hij bleek politieman te zijn. Ze waren 2 juli vorig jaar getrouwd. Elise heeft hen foto's van ons en onze familie laten zien. Tijdens het eten kwamen 4 jongens met gitaar muziek maken. Daarna ging een van hen met de helm(!) rond om geld op te halen. We hebben ze uiteraard wat gegeven. Zo'n initiatief moet beloond worden! Om kwart over 9 zijn we met de bemo naar ons hotel terug gegaan. Bij de receptie hebben we onze was opgehaald: 2 shirts (2x8000 Rp) en 1 T-shirt (4000 Rp), dus in

totaal 20.000 Rp. Het zag er schoon en netjes uit. Daarna hebben we nog buiten op ons platje gezeten. Om 11 uur zijn we naar bed gegaan.

Zondag 5 april (Palmvasen). Langgur (Kei Kecil).

Om 7 uur werd het ontbijt weer gebracht. Nu bestond het uit: 2 sneetjes brood, een gekookt ei, honing en koffie. We hebben in onze pyjama op het platje ontbeten. Het was op dat moment nog lekker buiten. Daarna geschoren, gedoucht en aangekleed. Toen naar de straat, want daar kwam in een soort processie een hele lange stoet volwassenen en kinderen op hun "paasbest" gekleed zingend en het onze Maria biddend langs op weg naar de kerk. We stonden op de middenberm foto's te maken. Vele mensen groetten ons: selamat pagi! Het was een bijzonder gezicht deze Palmvasen optocht. Nadat de processie voorbij was, vertrokken wij om 10 voor 9 met dezelfde bus als gisteren voor een nieuwe tour. Net buiten Langgur kwamen langs het ommuurde voetbalveld van FC Malra. Er was een kleine overdekte tribune. Door een opening in de muur was een stuk van het toch wel aardig groene veld te zien. Volgens Otje, een van de hulpen van Debby, spelen deze club in de competitie van de Zuid-oost Molukken. In de desa Kolser lopen een paar meisjes in hele mooie, witte jurkjes. Het lijken wel communiejurkjes. We konden niet de reguliere weg volgen, want die loopt langs de kerk en is nu afgesloten wegens de kerkgangers. Tijdens de omleidingroute stopt de bus plotseling. Een elektriciteitsdraad, die over de weg hangt, blijkt achter het openstaande dakluik te blijven hangen! De jongens klimmen op het dak om de draad los te maken. Ook nu knallen boomtakken tegen het dak van de bus aan. Zo'n bus krijgt wel wat te verduren, met ook al die slechte wegen! Op enkele plekken van de carrosserie slaat het roesten reeds behoorlijk toe. Maar motorisch lijkt de bus gelukkig in orde te zijn. Bij desa Kelomit stoppen we en lopen de heuvel, Bukit Masbait, (bukit=heuvel) op, waarop het beeld van Jezus op de globe staat. Ook dit is een religieuze plek oftewel "Taman Ziarah". Het is inmiddels erg warm geworden als we de nogal steile heuvel oplopen. Af en toe geven bomen schaduw. Langs het "pad" staan staties van de kruisweg. Onderaan de heuvel begint het met nummer V. De voorafgaande staties hebben we niet gezien. Boven bij het beeld aangekomen hebben we een fraai uitzicht op de zee. Elise krijgt op de weg naar beneden last van de hitte. De nat gemaakte handdoek van Margie brengt gelukkig verkoeling. De dextrose en water doen ook goed. Weer onderaan gekomen voelt Elise zich al weer goed. Om 10 uur gaan we verder naar de desa Ohoililir, naar het strand Ngur Sarnadan. Het is een mooi strand en het vloed. Dus we kunnen heerlijk zwemmen. Zo vroeg in de ochtend is het water fris, wat de mens goed doet. Onder de bomen huren we 3 kleine pondoks, waar we ons kunnen verkleeden en zitten. Van een warung laten we een bord met pisang goreng komen: pisang in enbal (is gemaakt van cassave), bij wijze van lunch. Vandaar zijn we een eindje gelopen naar een stenen guesthouse van een Nederlander Alex uit Diepenveen. Hij was op dit moment in Nederland.. Het personeel liet ons de kamers zien. Deze zagen er mooi uit met bed met klamboe en een fraai gevormde mandibak in de badkamer. Hier lijkt het goed vertoeven. Om kwart over 1 gaan we verder. In tegenstelling tot de heenweg is het nu drukker op de weg. We komen diverse bemo's en veel brommers tegen. Die gaan zeker naar het strand als zondags uitje. Onze weg gaat over heuvels, dus helling op en helling af. Dan moeten we weer over die slechte brede weg in aanleg. Bij een moskee "Meshid Ohoijang-Tual" slaan we linksaf. De bus stopt even verder bij een smalle hangbrug, te smal voor de bus. Dit is de brug "Jembatan Fair"(jembatan=brug) naar het schiereiland Fair. Er is aarzeling of we naar het moslimdorp aan de overkant kunnen gaan, want er is ook hier

een politieke “kampanje” aan de gang. Maar even later wordt toch het sein “veilig” gegeven en lopen we over de houten planken van de brug. Vanaf deze brug zien we de andere brug tussen Langgur op Kei Kecil en Tual op het eiland Dullah. Deze brug heet “Jembatan Usdek” en is een metalen brug met asfalt wegdek. De mensen in het dorp zijn erg vriendelijk. We maken enkele foto’s. In een zijstraat zien en horen we een politieke manifestatie. Nadat we wat rond gekeken hebben, zijn we weer terug gelopen. Op de brug komen we veel mensen van het dorp tegen. Er wordt allereerst gegroet en handen geschud. Moeders, die allemaal hoofddoeken dragen, tonen trots hun baby en willen graag op de foto! Het wordt zo een heel bijzondere en gezellige wandeling. Op de brug lopend zien we de grote PELNI-boot uit Banda Neira naar Tual aankomen. Aan die boot hebben we goede herinneringen tijdens onze vorige reis naar de Molukken. Tegen half 3 vertrekken we weer. Het gaat regenen onderweg. In een harde regenbui komen we een kwartier later bij het hotel aan. Als we op onze kamer zijn, wast Elise een paar kleren uit in de wastafel in de hoop, dat deze morgen droog zijn. Daarna gedoucht.

Om half 4 hebben we bespreking met Debby over Kei Besar, waar we morgen naar toe gaan, in het restaurant van het hotel (Kimson). Daar zijn geen hotels en slapen we bij de mensen thuis! Het credo is, probeer zo weinig mogelijk mee te nemen. De zaken, die niet echt nodig zijn laten we hier achter in een aparte tas in het hotel. We komen hier zondag 12 april weer terug. Handdoeken, sarongs, zeep, pleisters, sterilon, zaklantaarn en ook whisky volgens sommigen van ons zijn voor Kei Besar onmisbare attributen en natuurlijk kretek sigaretten voor de mannen en snoep of ballonnen voor de kinderen. Over de vrouwen werd merkwaardigerwijs niet gesproken! Daarnaast moeten alle etenswaren voor ons meegenomen worden. We bespreken hoeveel water, cola en sprite er mee moet. Dus we moeten vanavond nog aan het werk om onze bagage om te pakken. Daarna gaan we nog wat inkopen doen: koekjes, water, sigaretten en kretek sigaretten (“Garam”) en we kopen bij een kraampje 4 jeruks voor 10.000 Rp. En we krijgen er 5! Hier hebben we aardige ontmoeting met een Nederlands sprekende, oude dame. Zij blijkt van 1951 tot 2002 in Zwolle gewoond te hebben. Zij was op Kei Kecil geboren. Haar kinderen wonen in Nederland. Op een na. Een dochter woont hier. Zijzelf woont in Tual, Komplex Un, smping bank BNI (naast de BNI-bank). We moeten, als we kunnen koffie bij haar komen drinken. Misschien doen we dat wel, als zondag weer hier terug zijn.

Vanavond hebben we gegeten in Kimson, het restaurant van het hotel: 2x cap-cay, 2x nasi putih, 1 grote bir Bintang, 1 koffie en 1 espresso voor 130.000 Rp. Het smaakte allemaal erg lekker. Ook de koffie en de espresso waren prima. We hebben samen met Christien, Margie, Rene en Ton gegeten. Bernadette en Marco zaten er al te eten. Later kwamen Liesbeth en Nies ook nog. Daarna hebben we de tassen gereorganiseerd: wat nemen we mee en wat niet. Dat is aardig gelukt. Om 12 uur lagen we in bed.

Maandag 6 april. Van Langgur naar Lerohoilim (Kei Besar).

We ontbijten om half 8 weer buiten, nu weer met nasi goreng, gebakken ei en koffie. Daarna hebben we de extra koffie die we bij onze ontbijten hadden gedronken, afgerekend. Hierna onze tassen en rugzakken definitief ingepakt. We zijn er klaar voor! Nu zitten we al weer even buiten. Elise leest en ik schrijf. Hein heeft een poesje staan kletsen en hij heeft mij zijn Indonesische tekst van het liedje “Toen onze Mop een mopje was” gegeven. Het is nu inmiddels bijna 10 uur. Rene heeft hier een flesje whisky gekocht, merk Mansion House, blijktens het etiket gemaakt door Herman Jansen! Om te

mixen met cola. Lekker idee. Het regent licht als we met de bus naar de kade gaan. Onze proviand is al in de speedboot geladen. We schepen ons om kwart voor 11 in. Ieder van ons heeft een bankje voor zich alleen, waar anders 2 Indonesiërs zitten! Er gaat zelfs een politieman mee! Elise zit samen met Rene buiten op de achtersteven. Inmiddels is de zon gaan schijnen. Met man en macht wordt geprobeerd de 4 buitenboord motoren (Yamaha) te starten. Het lukt en om 10 voor 11 varen we af naar Elat op Kei Besar. De jongens blijven voortdurend bezig om de motoren aan de gang te houden. Als we een poosje varen zijn de motoren blijkbaar warm genoeg om zonder haperingen te blijven draaien. Af en toe bonkt de boot op de golven. De zee is hier rustig. We varen vrij lang twee landtongen met veel bos. In de verte zijn de donkere bergen van Kei Besar te zien. Als we in open water komen, wordt het bonken van de boot op de golven heviger. Opeens signaleert iemand een grote kakkerlak aan het plafond van de kajuit en valt op het hoofd van Rene! We krijgen het beest niet te pakken. Als we Kei Besar naderen zien we recht voor ons de berg of heuvel Bukit Maria. Om 10 voor 12 komen we in Elat, de hoofdplaats van Kei Besar, aan. Het is een kleine plaats met alleen laagbouw. Als we aan land stappen valt de hitte op ons. Het is er erg heet. Het zal er alle dagen erg heet blijken te zijn. Met 2 kleine busjes worden we naar de Rumah Makan Warung Ahkota, bij de met doeken en zeilen overdekte pasar, gereden. Daar lunchen we met nasi putih en soto ayam. Voor 2 personen en 2 cola betalen we 36.000Rp. Na het eten heeft Elise een paar sandalen gekocht, die geschikt zijn om door het water te lopen, voor 50.000 Rp. Na de lunch vertrekken we met onze beide bemo-achtige busjes naar het eerste dorp, waar we 2 nachten zullen overnachten: Lerohoilim via desa Daftel. We rijden langs een mooi zandstrand. Voor het dorp Lerohoilim stoppen we. We kunnen niet zomaar het dorp in. Er moeten eerst een paar ceremoniële adatszaken gedaan worden. We worden ontvangen door een welkomstcomité. We worden toegesproken. Debby vertaalt het kort. Ze zijn blij met onze komst en heten ons welkom. Dan krijgen we slingers omgehangen en worden door een vrouw met klappermelk uit een kelapa muda besprenkeld. Daarna worden er dansen opgevoerd door drie groepen, van klein naar groot, achter elkaar in keurige rijen. We mogen nu het dorp in en lopen naar het huis van de predikant. Daar gaan we op de veranda zitten en wordt de inkwartiering bekend gemaakt. Wij worden bij pak Thomas ingedeeld! Dat is wel heel toevallig om bij een naamgenoot ingedeeld te worden. Zijn zoon Enos is aanwezig en neemt ons mee naar zijn huis, dat een paar huizen verder aan dezelfde kant van de straat ligt. Pak Thomas is een vriendelijke, kleine magere man van 65 jaar. Zijn zoon Enos is 30 jaar. Hij en zijn vrouw, die hoog zwanger is, en hun zoontje wonen er ook. We vertellen wat over onszelf en wisselen onze namen en die van de kinderen uit. Het fotoboekje, dat Elise heeft meegenomen, komt goed van pas! Pak Thomas schrijft zelf de namen van zijn gezin in mijn opschrijfboekje. Hij heet voluit Thomas Resok en zijn vrouw heet Yamina. Ze hebben 5 kinderen. Enos is hun 2^e kind. En hij schrijft ook het adres op, zodat we hem later foto's kunnen sturen. We komen ook te weten wat Lerohoilim, de naam van het dorp, betekent: de zon schijnt over 5 dorpen. In het Keiees betekent ler zon, ohoi=dorp en lim is 5. Deze uitwisseling van gegevens doen we onder het drinken van heerlijke kopi tubruk uit mooie kop en schotel. De koffie zit in een fraaie grote pot met tuit. Dan gaan we kwartier maken. Onze slaapkamer is klein, met een 2 persoonsbed van hout omgeven door een kleurrijke klamboe. Het bed is erg hard met maar een heel dun matrasje. Het kamertje is net zo lang als het bed! Langs het bed is nog een smalle loopruimte. Tussen het bed en de zijwand staat een houten kastje met 2 legplankjes erin. En in die ruimte moeten ook nog onze tassen staan. Dus veel ruimte

blijft er niet over. De deuropening wordt met een gordijn afgesloten. Er is een ruw houten deur, maar die staat helemaal open. Het enige raam kijkt op de straat uit is zonder glas, met houten luiken. Pak Thomas liet ons zien waar de kamar kecil en de kamar mandi zijn. Achter de zitkamer is, enkele natuurstenen treden lager, links een ruimte om de natte handdoeken en zwempakken te drogen. Weer enkele treden van natuursteen lager is de keuken, met rechts een baleh-baleh waarop veel kleren lagen, maar ook geslapen wordt. Naar links toe is de stookplaats. Er wordt op hout gekookt. Daarboven ligt de voorraad brandhout. Dan is daarnaast de kamar kecil met hurktoilet. Tegen het huis aan, naast de WC, is rechts de kamar mandi onder een groot afdak, dus buiten. Links van de deur is een groot bamboe plateau, waar we onze handdoeken tijdens het mandiën neerleggen. Behalve in de zitkamer zijn de vloeren van de overige vertrekken van aangestampte aarde. Toen we na de rondleiding weer aan de koffie zaten, kwam Anky (een van de "jongens" van Debby) informeren of pak Thomas ons het huis al had laten zien. Dat bleek bij alle gastgezinnen nagevraagd te worden. Zeker een controle of men zich aan de afspraken hield, denk ik. Daarna zijn we naar het strand gegaan. Pak Thomas liep ook mee om zijn zelf gemaakte pondok op het strand te laten zien. Het bleek een degelijk bouwsel te zijn, waar we konden zitten en onze badspullen neerleggen. We hebben allemaal in zee gezwommen. Het is een mooi zandstrand en het water is helder. Een aantal van de groep, die eerder naar het strand waren gegaan, hadden een lint moeten doorknippen en een kleine donatie moeten geven, voordat ze het strand op gingen! Toen wij er waren, was dit er niet meer. Na het zwemmen terug naar huis en gemandied met water, dat constant uit de berg de mandibak in stroomt. Je frist er heerlijk van op. Tot het avondeten hebben we buiten voor het huis gezeten. Dan blijkt, dat het toch heel plezierig is, dat ik wat Indonesisch kan spreken. Want dan ben je instaat om een gesprek te voeren en naar alledaagse dingen te informeren. Degenen, die de taal niet spreken, voelden zich ongemakkelijk, zoals we later hoorden. Ton had een van de jongens erbij gehaald, om als tolk te fungeren.

In het huis van de predikant hebben we gegeten. Er was een lopend buffet. Debby heeft gekookt. Daartoe had ze in Langgur allerlei etenswaren meegenomen, dozen en zakken vol! Na het eten zijn we naar het strand gegaan, om de bijna volle maan, tussen de wolken door in de zee te zien schijnen. Het was inderdaad heel mooi op het strand "au claire de la lune". Tegen tien zijn we naar huis gegaan. We hebben gemandied bij het licht van een kleine gloeilamp en daarna naar bed. De sarongs hebben we als onderlaken gebruikt. Een bovenlaken was helemaal niet nodig.

Dinsdag 7 april. Lerohoilim – ziekenhuis – Bombai – Wulurat (Kei Besar).

We hebben redelijk geslapen. We hebben het gelukkig niet warm gehad. Af en toe werden we wakker van het liggen op het harde bed. Vannacht om ongeveer 12 uur begonnen alle honden een jank- en blafconcert van jewelste! Het was van korte duur. Daarna hoorden we alleen aangename geluiden, zoals van krekels. Vanmorgen vroeg hoorden we dat het huis al geveegd werd. Om 7 uur zijn we opgestaan. Gemandied en zonder spiegel geschoren. Daarna had pak Thomas koffie voor ons klaar staan. Heerlijk! We zijn nog even wezen kijken in het kleuterschooltje in het huis naast ons, waar Liesbeth en Nies logeren. De kindertjes hadden leuke en keurige uniformpjes aan. Ze hebben voor ons gezongen. Het ontbijt is in het huis van de predikant: pisang goreng, thee en koffie. Afgelopen nacht kreeg Bernadette de schrik van haar leven, toen ze bij het proberen om het licht uit te doen, een behoorlijke schok kreeg! Ze heeft het nog met een stuk hout geprobeerd de schakelaar om te krijgen.

Dat lukte helaas niet. Toen heeft ze maar met licht aan geslapen. Ze lijkt er gelukkig geen nadelige gevolgen aan over gehouden te hebben.

Om kwart over 9 vertrekken we met onze 2 busjes richting Elat. Vlak voor Elat doen we het katholieke ziekenhuis, dat rechts van de weg ligt, aan. We gaan daar de vrouw van de man ,die ook gasten in huis hebben bezoeken. Ze is al 9 maanden zwanger en is ziek. En ze wil ons zo graag ontmoeten, maar dat kon nu niet. Daarom zijn we naar haar toe gegaan. Ze ligt op een ijzeren bed in een eenvoudige kamer. Haar man en dochtertje zijn met ons meegereden en blijven daar. Ik heb de nogal norske hoofdzuster de naam van dit ziekenhuis in mijn boekje laten opschrijven. Ze nam het schriftje mee en dat zag ik maar niet terug, totdat Ton het me later gaf! Raar mens. Ze had opgeschreven: Sr. Sara Heatubun, Rumah Sakit St. Yusuph Katlarat, Jln. Palang Merah, Elat, Kei Besar. Desgevraagd wees ze me waar het lab was. Het zag er zeer eenvoudig en rommelig uit. Hb-bepaling volgens Sahli, vloeistof van Turk voor het kleuren van bloedpreparaten om oa. Malaria parasieten op te sporen en een microscoop in plastic in een kastje. Deze deed het alleen 's avonds als er elektriciteit is. En verder nog een verzameling onduidelijke flessen op 2 planken. De zuster liet ons ook nog een boek van ingebonden tijdschriften Beatrijs (Nederlands) zien. Beatrijs schijnt ooit een katholiek blad geweest te zijn. In de kerk van het ziekenhuis waren kinderen aan het oefenen met zingen voor Pasen.

Via Elat rijden we verder. In Elat gaan we rechtsaf en rijden langs de zee naar het dorp Bombai. We lopen door het dorpje. Bij de Sekolah Dasar (SD=lagere school) onder een grote Waringin boom, stoppen we. Volgens het bord bij de school is de naam: St. Willibrordus , SD Naskat Bombay, Kec. Kei Besar. Naskat blijkt "Nasional Katolik" te betekenen. De zijn kinderen aan het zingen. Ook hier oefenen ze voor Pasen as. zondag. Als we de klas binnenkomen zingen de leerlingen enkele liedjes voor ons. Na wat met de leerkrachten gepraat te hebben, lopen we verder en komen bij een brug over een rivier. Jongens springen vanaf de brug het water in. Ik loop de brug over en volg de weg naar boven, vanwaar ik een foto van Bombay maak. Een busje haalt de "echte" wandelaars op, die al een eind vooruit gelopen zijn. Bij terugkomst bleek dit busje een lekke band te hebben. Zittend op de brug wachten we tot het banden verwisselen klaar is. Via desa Soinrat (dorp van Anky) gaan we linksaf de heuvels in via steile hellingen naar een Taman Ziarah (=religieuze plaats) op de heuvel, genaamd Bukit Indah Bombai. Het laatste stuk weg is zeer slecht. De bus kan er niet rijden. Daarom lopen we dit laatste stuk. Het lopen over de grote stenen gaat overigens ook niet makkelijk! Dan komen we de religieuze plaats: een Mariabeeld in een kunstmatige grot in een helling van de heuvel en bovenop de heuvel een groot crucifix, waar een betonnen trap naar toe leidt. Onderweg hier naar toe staat op een bord vermeld, dat de ambassadeur van het Vaticaan hier naar toe is gekomen, om deze plek in te zegenen. Elise en ik vonden het te warm om ook nog die trap op te lopen. Wij hebben uitgerust op een muurtje van de grote pondok, die daar staat. Op een houten bankje zitten durfden we niet meer, want vlak daarvoor waren erdoor gezakt, in een mierenhoop! Het geheel was weer op z'n Indonesisch erg groot. Daarna weer terug naar Elat via oa. een brug van boomstammen. Bij elke helling, die de busjes namen, braakten ze een walm van zwarte rook uit. Ik heb vanuit ons een foto van proberen te maken. We lunchen in hetzelfde tentje als gisteren. Elise heeft daar op de pasar een babypakje gekocht voor de baby van de vrouw van Enos. Om kwart voor 3 gaan we naar de desa Wulurat. Deze desa is nog ommuurd, zoals dat vroeger bij alle desa's het geval was. Dit is het dorp waar Otce vandaan komt. We lopen een eind door het bos over een pad van zeer oude stenen naar dit dorp. Ook hier weer een

adatceremonie, voor we het dorp in mogen. Eerst spreekt een man ons toe, dan bidt een vrouw en worden we daarna besprenkeld met water uit een kelapa muda. Tenslotte spreekt een man enkele formuleringen tot de voorouders uit onder het kauwen van sirih, als een soort gebed, staande voor een stenen bijbel. Nu zijn we volgens de voorouders veilig en kunnen we verder het dorp in. Wulurat betekent: dorp op de heuvels. Dat was natuurlijk vanwege de betere verdediging tegen aanvallers. De stenen muur is ca. 400 jaar oud en was vroeger een stuk hoger geweest. Hier wonen 4 marga's (clans). Toentertijd gold hier de "hukum rimbu", dwz. het recht van de sterkste. Later is de "hukum adat", het adatrecht ingevoerd. Het is maar een klein dorpje. We hebben wat rondgelopen. Toen zijn we terug gegaan naar Lerohoilim. We hebben daar in zee gezwommen en foto's gemaakt van het strand. Daarna gemandied. Bij pak Thomas hebben we buiten koffie gedronken uit de mooie kopjes met koekjes erbij. Onze gastheer is heel vriendelijk en nodigt ons met ingetogen gebaren uit om aan te schuiven en zijn koffie te drinken. Het is soms heel aandoenlijk. Ondanks hun armoede, zijn ze heel gast vrij. Om 7 uur zijn we gaan eten en om kwart voor 10 kwam pak Thomas ons halen. Hij is heel zorgzaam voor ons. Nadat we weer gemandied hadden, zijn we naar bed gegaan. Ton en Bernadette met een aantal jongens uit het dorp slapen vannacht op het strand in een van de pondoks! We zijn benieuwd hoe het hun zal vergaan.

Woensdag 8 april. Van Lerohoilim naar Ohoiwait (Kei Besar).

Vannacht heeft het hevig geonweerd en viel de regen met bakken uit de hemel. Een echte tropische regenbui! We werden er wakker van. Maar deze keer hadden we gelukkig geen lekkage. Om 7 uur opgestaan, na weer een redelijke nachtrust. Met pak Thomas eerst koffie gedronken en daarna in ons gemeenschapshuis ontbeten. Ton en Bernadette bleken het vannacht volgehouden te hebben ondanks de vele regen! Ze hadden het wel koud gehad en waren nat geworden. Maar het was een aparte ervaring geweest, zoals ze zeiden. Na het ontbijt zijn we naar Dusun Udal gelopen. Dat was ongeveer een kwartiertje. We hebben daar een demonstratie van een pottenbakster gehad. We kregen er thee, pisang goreng en kacang goreng (pinda's) aangeboden. Elise heeft een klein schaalje gekocht. Door de vele regen afgelopen nacht is het erg vochtig. Dus we zweten behoorlijk! We gaan terug via een andere weg, over een kleine betonweg. We passeren een klein kerkhof, waar een man bezig is een grafje te delven voor een doodgeboren kindje. Het kindje blijkt afgelopen nacht geboren te zijn! Verschrikkelijk! Daarna komen we via het strand door een klein moslimdorpje, dat tot Lerohoilim behoort. We eindigen weer bij ons gemeenschapshuis. Het protestante kerkje tegenover het gemeenschapshuis hebben we toen bekeken. Aan de linkerkant van de ingang hangt onder het kleine torentje een lege gasfles bij wijze van een klok! Door er met een stok op te slaan wordt de gemeente voor de dienst opgeroepen. Het interieur is eenvoudig. Tegen de achterwand echter is een boeg van een schip gemaakt. Om aan te geven dat de zendelingen hier toentertijd per schip zijn aangekomen? Ik heb geen idee. Ik ben nog even in dat schip geklommen. Er is daarnaast ook een spreekgestoelte en rechts staat een versierde kerstboom! Het is wel heel apart. We hebben een donatie in het busje gedaan. Terug naar de veranda waar we wat met elkaar kletsen in afwachting van de lunch. Na de lunch nemen we afscheid van onze gastheren en dames. Elise krijgt van pak Thomas een hele fraaie armband als afscheidscadeau. Hij zegt, dat het emas (=goud) is en volgens de adat. Op de armband is een figuratieve inscriptie aangebracht. Heel mooi. Elise is er helemaal verlegen mee. Het afscheid van pak Thomas is roerend. Hij moet zelfs een beetje

huilen. We bedanken hem voor de goede zorgen. Enos hebben we 50.000 Rp. voor zijn kinderen gegeven. Dan vertrekken we om kwart over 1, op weg naar onze volgende bestemming: Ohoiwait aan de oostkust van het eiland. De hele morgen is het bewolkt geweest, maar nu schijnt inmiddels de zon weer. Het is ook vandaag weer erg warm. We stoppen in het dorp Waur, waar een VOC-kanon staat. Door de vluchtende Bandanezen, die door de Nederlanders indertijd verdreven werden, meegenomen. Het kanon is heilig voor de bevolking. Er staat een altaar bij. Op het kanon is te lezen: VOC met een E eronder en daaronder Ciprianus Crans anno 1734 Enghusen. Ik kan dit niet thuisbrengen. Op het altaar liggen in een bord een betelnoot en sirihbladeren bij wijze van offer. In Waur zijn ze ook al met de bouw van een kerk bezig. Gelukkig kunnen we binnen zitten uit de hitte, want in de Rumah Adat bezichtigen we de schat van Waur. In een schaal, die door een oude man van achteren gehaald wordt, liggen verscheidene sieraden en een kris. De sieraden zouden 600 jaar oud zijn! Behalve de kris zijn het: een grove halsketting met grote hanger, een tabaksdoosje van zilver met een kleine broche erin, een groet, goudkleurige armband (dit is een pela-voorwerp) en dan nog een grove halsketting met een halfronde bewerkte plaat eraan. De pela (=broederschap) bestaat tussen de dorpen Waur en Dullah laut. Met deze voorwerpen kan men altijd veilig in elkaars dorpen komen.

We vervolgen onze weg en stoppen bij een fraai uitzichtpunt op ca. 300 m. volgens de hoogtemeter van Marco. Beneden aan zee zien we de desa Ohoiel liggen met een mooi wit kerkje. Als we een eindje doorgereden zijn komen we iets bijzonders tegen: een jager met pijl en boog, die een pas geschoten varkentje over zijn schouder draagt! Hier wordt dus nog primitief gejaagd. Iedereen maakt uiteraard een foto, nadat een van de jongens hem uitgelegd heeft wat onze bedoeling is. Hij is gewoon verlegen met de situatie. Nou, dat hebben we wel eens anders meegemaakt! Dan komen we om half 4 bij Ohoiwait aan. De weg ernaar toe is voor het grootste deel slecht, door geaccidenteerd terrein en steeds overal bos. Vlak voor Ohoiwait komen enkele mannen met speren ons al tegemoet. Ze zien er vervaarlijk uit. We lopen het laatste stukje naar de grens van het dorp. We zijn getuige van weer een welkomstceremonie. Eerst danst een groepje mannen met hoofdtooi en rieten rokje met pijl en boog onder leiding van een man, die vervaarlijk met een parang zwaait, onder begeleiding van trommels en een fluit. Het geheel ziet er gevaarlijk uit. Ze doen zelfs een schijnuitval naar ons! Ma de dans geven we alle mannen een hand. Daarna volgt een toespraak door een man met een mooie sarong en dito overhemd. Naast hem staat een vrouw in eveneens mooie kleren, die ons besprenkeld met water uit een kokosnoot. Beiden geven we een hand en dan lopen we het dorp in onder trommelgeroffel, langs een moskee. Dan voeren kleine jongens met pijl en boog in 2 rijen, onder hartstochtelijke aanvuring van een oudere man een dans uit. Daarna danst een groep meisjes, mooi aan gekleed in sarong en kebaja, in 3 rijen. Oudere vrouwen zingen erbij en slaan het ritme van de dans op een trommel. Ook de jongens en de meisjes geven we een hand. Vervolgens gaan we zitten op een betonnen veranda en krijgen bekers water. Dat is geen overbodige luxe in deze hitte! Hier dansen dan nog 6 dames in sarong en rose kebaja, begeleid door trommels en fluit. Een van de dansende dames geeft door het blazen op een fluitje de volgende draai van de dans aan. Hierna worden we getrakteerd op zoete thee, sake en een gelatineachtig stukje taart, bestaande uit verscheiden laagjes (een soort kue lapis). Tenslotte geven 7 oudere dames ook een dans ten beste, begeleid door weer trommels en een fluit. Dan is de welkomstceremonie ten einde in dit dorp Ohoiwait Bawah, het benedendorp, dat moslim is. Om de ceremonie te voltooien moeten we de steile, natuurstenen trap op naar Ohoiwait Atas, het bovendorp, dat

christelijk is. Het is een hele klim in die hitte, maar we halen het. Als je dit eenmaal gedaan hebt, hoef je niet meer van deze trap gebruik te maken, maar kun je ook over de gewone weg. Boven gekomen gaan we onder bomen zitten en dansen en zingen 11 dames voor ons. Debby gaat met een mandje rond om geld in te zamelen. Wij geven 10.000 Rp. Na de dans geven deze vrouwen ons allemaal een hand. Via een microfoon met nagalm en veel storing worden we door het adathoofd welkom geheten. Ons bezoek is het tweede toeristenbezoek. Het dorp is blij en hoopt weer meer toeristen te zien. Door middel van dans op deze sacrale plek worden we hier welkom geheten, aldus het adathoofd. Debby heeft een gedeelte van de lange toespraak overgenomen, om deze kort in het Nederlands samen te vatten betreffende de geschiedenis van het dorp.(anders duurde het te lang, zei ze later!) We applaudisseren voor deze mooie toespraak. Nu spreekt nog het dorpshoofd via dezelfde slechte microfoon. Hij heet ons ook welkom en zegt blij te zijn met de komst van toeristen. We zijn hier maar 2 nachten, maar we mogen langer blijven. Hopelijk gaan de "turis Nederland" de historische plaatsen in de omgeving bekijken. Ook van deze toespraak geeft Debby de inhoud verkort weer. Dan is eindelijk de hele ceremonie voorbij en lopen we verder naar boven via diverse natuurstenen trappen. Bovenaan staat de protestante kerk "Gedung Gereja Elim. Jemaat Ohoiwait", zoals een bord vermeld (gedung=gebouw en gereja=kerk). Daarnaast staat de "Pastori". Op het "kerkplein" gaan we in een kring onder de grote boom zitten en worden de gastgezinnen bekend gemaakt, waar we 2 nachten zullen logeren. Wij komen terecht bij de familie Rahayaan, een gezin met 5 kinderen en een oma: vader Fence, moeder Lia, oma Nelly en de kinderen Shely, Ayu, Natasya (meisjes), Melken (jongen) en Yulen (meisje). Ons huis ligt een paar stenen trappen lager dan de kerk. Vanaf de kerk naar beneden komend aan de rechterkant. Het huis heeft een veranda. De huiskamer is redelijk groot met tegels op de vloer. Onze kamer is links aan de voorkant. We hebben een ruimere kamer, dan bij pak Thomas, met veel spijkers om iets aan op te hangen. Het bed is breder, met een dunne, te smalle matras. De leemte vullen we op met kussens. Eerst moet er nog een grote kakkerlak verwijderd worden en dan kunnen we ons installeren. Het hurktoilet blijkt in de mandikamer te zijn. We gaan 's avonds eten boven in het huis tegenover de kerk. Tegen 10 uur gaan we weer naar huis. We mandiën ons voor we gaan slapen. Ik heb eerst nog een knots van een spin in de mandikamer plat geslagen. Je weet immers niet of deze giftig is. Om half 11 liggen we in bed. Het ligt wat beter dan het bed in Lerohoilim.

Donderdag 9 april. Ohoiwait (Kei Besar)

Vandaag is het de dag van de verkiezingen! We zijn benieuwd hoe dat hier gaat! We hebben goed geslapen. Na het mandiën had Lia koffie voor ons klaar. Lekker. Boven hebben we ontbeten. We moeten nu achterom ons "restaurant" in, want het voorste gedeelte ervan en het voorplein onder de boom worden als stembureau gebruikt. De stembussen werden gisteren al gebracht. Als wij er om half 9 aankomen, staan al veel mensen te wachten in de schaduw. Want het is nu al erg warm. Om 8 uur is de verkiezingsdag geopend met een toespraak, waarin gezegd werd, waar het vandaag om gaat en werd het verkiezingsreglement uitgelegd, zodat iedereen op de hoogte is. Het is een combinatie van 4 verkiezingen: voor de provincie, voor de regio, voor Jakarta (parlement) en nog iets, wat mij niet duidelijk is geworden. Het stembiljet is van enorme omvang, want er zijn wel 34 partijen, dus een heleboel kandidaten. Er zijn 2 stemhokjes naast elkaar. Steeds gereglementeerd 2 mensen tegelijk in de beide hokjes stemmen. Het formulier wordt een aantal malen opgevouwen en is dan zo dik

geworden, dat het nauwelijks door de gleuf van de stembus kan! Dit doet niet degene, die gestemd heeft, zelf, maar een vrouw neemt het formulier aan en zij duwt het in de stembus. Er kunnen in Ohoiwait Atas (het bovendorp) 178 personen stemmen. Er bestaat stemplicht. Het verkiezingscomité bestaat uit 9 personen. Onze gastheer Fence zit in dit comité. Als straks iedereen gestemd heeft, gaat het comité de stemmen tellen. In het benedendorp (Ohoiwait Bawah) blijken 4 stembokjes te zijn. Onze gastvrouw Lia bleek daar gestemd te hebben, want daar hoefde je minder lang te wachten, zei ze. Of ze daarmee de gang van zaken niet doorkruist, is niet duidelijk.

De excursie naar de waterval en het Portugese kanon boven op de heuvel gaat wegens de hitte niet door. In plaats daarvan wandelen we via de gewone weg naar het benedendorp. Daar lopen we een eindje langs een beek. Het is er onder de bomen lekker koel. Maar ons einddoel is het stenen strand, dat doet denken aan het blauwe stenen strand op Flores. Met de waterschoenen aan gaan we daar zwemmen. We verkleedden ons tussen de struiken onder de bomen. Kleedhokjes zijn hier niet. Het zeewater was op dit vroege uur lekker fris. In het zoete water van een kreek, die in zee uitmondt, hebben we het zout van de zee van ons afgespoeld. Daarna hebben we een tijdje op de grote stenen in de schaduw van de bomen gezeten tot de vloed kwam opzetten. Toen zijn we terug gegaan. De frisheid van het zwemmen verdween al wandelend al snel, het zweet brak ons weer uit. Het was inmiddels zo warm geworden, dat we onderweg naar boven een paar keer halt hebben gehouden in de schaduw. Toen we doorzweet thuis gekomen waren, hebben we meteen gemandied.

Om 1 uur hebben we geluncht. Na het eten hebben we achter ons eethuis onder de bomen gezeten en wat gekletst. Daar was het in ieder geval uit te houden. In de zon was het smoorheet! Van de dienstertjes van ons eethuis hebben we nog wat Indonesische woordjes geleerd. Vooral Christine moest eraan geloven, want een van de meisjes wilde wel naar haar toe in Holland!

Elise en ik zijn halverwege de middag naar huis terug gegaan. Elise heeft geslapen en ik heb op de veranda gezeten en het doen en laten van de burens gade geslagen. Al gauw had ik een aantal kinderen om me heen. Ik heb wat met ze gepraat, namen en leeftijden gevraagd en samen in een schrift tekeningen gemaakt. Maar op een gegeven moment begonnen ze vervelend te doen. Ze pakten een autootje van een jongen af, die, naar ik later van Liesbeth en Nies hoorde, niet goed kon lopen. Hij zou een heupdysplasie of zoiets hebben. Hij kon dus niet achter die kinderen aanrennen en zat toen hartverscheurend te huilen. Ik heb me heel boos gemaakt op die kinderen en gezegd, dat ze het autootje moesten terug geven. Gelukkig gaven ze even later terug. Ik heb ze daarna van de veranda gejaagd. Eindelijk rust! Wat zo aardig begonnen was ontaardde in ruzie. Jammer. Elise is er gelukkig niet wakker van geworden.

Toen we met Ibu Lia en Pak Fence later op de middag zaten te praten, bleek, dat de oude dame, die we een aantal dagen geleden gesproken hadden bij het fruitstalletje in Langgur en in Zwolle gewoond had, de oma van Fence was! Ze heet Ibu Oka Rahayaan en woont in Komplek Un samping (naast) de BNI-bank in Tual. Dat is wel heel toevallig! Haar dochter Esther, die Debby bleek te kennen, woont bij haar. Haar andere dochters wonen in Nederland, zoals we toen al van Ibu Oka gehoord hadden. Het verhaal klopte precies met wat wij gehoord hadden. Wel een heel bijzondere samenloop van de omstandigheden.

Vanavond hebben we om 7 uur gegeten, voor de veranda van ons eethuis, onder de boom. Men was nog bezig met het tellen van de stemmen. Pak Fence kwam pas om half 10 thuis van het stembureau.

Om half 11 zijn we naar bed gegaan. Maar eerst uiteraard mandiën. Op de muur van

da mandikamer zat weer een joekel van een spin! Deze ook maar voor de zekerheid plat geslagen met de gayung (het mandipannetje).

Vrijdag 10 april. Van Ohoiwait naar Dullah Laut.

Vandaag is het Goede Vrijdag. We zijn vroeg wakker, want Lia en Fence gaan om 6 uur naar de kerk. De kinderen gaan niet mee. De dienst duurt tot 7 uur. Op 1^e paasdag begint de dienst om 9 uur en duurt dan meestal 2 uur, zo zeggen Lia en Fence. We hebben ook nu weer verrassend goed geslapen op het harde bed. Toen Lia en Fence terug waren uit de kerk hebben we foto's van hen gemaakt in hun mooie kleren met de kustbloemen, die ze in de kamer hebben staan, erbij. Daarna hebben we koffie met hen gedronken en hebben afscheid genomen. Want vandaag gaan we naar ons derde logeeradres in Dullah Laut. Fence gaat met ons mee naar boven en draagt de grote tas. Om 8 uur ontbijten we met nasi goreng en een gebakken ei. In afwachting van de busjes zitten we met de dorpingen op de veranda en zingen allerlei liedjes, waarbij Hein en Ton een aantal Amsterdamse liedjes ten beste geven en Elise "hoofd, knieën, teen, enz." met de kinderen doet. Een aantal kleine meisjes zingt ons toe. Het gaat er gezellig aan toe. Dan arriveren tegen tien de busjes en vertrekken we. In het benedendorp stoppen we om afscheid te nemen van de kepala desa. Tijdens deze ceremonie zitten we met z'n allen in zijn huis. Pas om ongeveer 11 uur zijn de plichtplegingen en de toespraken afgelopen en vervolgen we onze weg via de dorpen Ngefuit en Waur naar Elat. Daar komen we om ongeveer kwart voor 12 aan. De zon schijnt weer onbarmhartig. We scharrelen wat op de markt rond en komen terecht op de groentemarkt met maar een armzalig beetje groenten. Maar het is aan het water en er waait een briesje. Dat geeft tenminste wat verkoeling. We blijven hier totdat we gaan lunchen in dezelfde warung als de vorige keren. De lunch en 2 cola kost Elise en mij 50.000 Rp. deze keer. Om ongeveer 1 uur gaan we in de speedboot met 5 buitenboordmotoren, met elk 40 pk, dus met een totaal vermogen van 200 pk! We doorkliefden dan ook flink hard de golven. We zijn om kwart over een vertrokken. We varen naar Dullah Laut, een klein eiland, dat vlakbij het eiland Dullah (waarop Tual ligt) en Kei Kecil ligt. Op Dullah Laut is ons laatste logeeradres. Links van ons zien we het lage Kei Kecil liggen en achter ons de bergen van Kei Besar. Na een voorspoedige vaart over rustig water komen we om half 3 aan in het dorpje Duro(w)a op Dullah Laut. We leggen aan een houten steiger aan, dus we laten onze waterschoenen in de rugzak zitten.

Onze proviand wordt van boord gehaald door de jongens. Elise draagt de levende kippen in een tas van gevlochten bananenblad! Vanaf de steiger lopen we over een weg van fijn wit zand naar een kruispunt van zandwegen en slaan rechtsaf, waarna we neerstrijken op de veranda van het huis, waar tijdens ons verblijf zullen eten. Desa Duro(w)a is een klein dorp met ca. 300 inwoners. Er zijn alleen maar zandwegen. En er is een kerk. De mensen van het dorp lijken overvallen te zijn door onze komst. Ze weten blijkbaar wel, dat we zouden komen, maar niet precies wanneer. De communicatie laat blijkbaar te wensen over. Ook al omdat de leiding van het dorp in een overgangsfase zit. De oude kepala desa is er nog en de nieuwe aanstaande kepala desa is nog niet aangetreden. Volgens Debby is bij afwezigheid van de oude kepala desa alleen contact geweest met de nieuwe kepala desa over onze komst, toen ons verblijf hier van te voren besproken werd. Dus de oude baas was gepasseerd! Het is hier al niet anders dan in Nederland. Maar na veel heen en weer gepraat kwam het toch nog goed. Dan kan begonnen worden met de verdeling van de gasthuizen. Wij zijn ingekwartierd bij Geni en Teresia Rahaded. We worden niet door hen opgehaald. We lopen met de

gastheer van Margie en Rene mee. Ons huis staat op de hoek van de alun-alun, vlakbij de kerk. Margie en Rene logeren in het huis van de burens tussen ons huis en de kerk in. In ons huis aangekomen treffen we daar ibu Teresa en Fanny, dochter van 38 jaar, aan. Even later verschijnt dochter Rency, die 18 jaar is. Er blijken 5 kinderen te zijn. Ik laat Teresa de namen opschrijven: Fanny, Rency, Ari, Lusi en Fani. Ons huis is ruim en aan de alun-alun gelegen. De alun-alun is een grasachtige vlakte met aan de randen wat struikjes en wordt doorkruist door een zandpad naar de kerk. Ons huis wordt gerenoveerd, maar het ziet er nu al goed uit. Dat de mensen katholiek zijn is goed te zien aan het tegeltableau op de buitenmuur links naast de voordeur, voorstellende Jezus met lammetjes. Deze muur is fraai betegeld. Alle kamers hebben een tegelvloer. Onze kamer moet nog in gereedheid gebracht worden. Na gesleep van allerlei spullen staan er een 2-persoons bed met dunne matras (weer lekker hard!), een tafeltje en een stel dozen met een doek erover, die ook dienst doet als tafel en een stoel. Achter het bed staat een oude TV. Er zijn 2 ramen, een met en een zonder glas. De mandikamer is achter. We gaan er via de huiskamer, een grote tussen ruimte en de keuken naar toe. De mandikamer is ruim en heeft zelfs tegels op de vloer. De mandibak is leeg, maar er staan grote plastic bakken en een emmer gevuld met brak water. Want ibu Teresa zei ons, dat het water "sedikit asin", dus een beetje zout is. Het water wordt uit een put in de buurt gehaald. Deze put is waarschijnlijk dicht bij de zee, vandaar het brakke water. Dan gaan de vrouwen snel naar de kerk. De dienst blijkt van 3 tot 5 uur te zijn. Wij maken in de tussentijd een wandeling door het dorpje. Eerst gaan we naar de kerk, waar het gezang ons buiten al tegemoet komt. We worden naar binnen genodigd. Maar na een poosje in de kerk gezeten te hebben, stappen we weer op. Via het kerkhof komen we bij een zandstrandje achter een muur. Op de terugweg komen we langs het huis, waar Hein op de veranda zit. Hij nodigt ons uit bij hem te zitten. Hein is bij een politiemannetje, met de toepasselijke naam pak Pang, ingekwartierd te zijn. We kregen koffie aangeboden. Eindelijk, we snakten ernaar! Onze gastvrouwen hadden ons immers niets geserveerd.

Daarna hebben we op de veranda van ons huis gezeten. Elise deelt de laatste ballonnen uit. Een grotere jongen stond al een poosje nieuwsgierig te kijken. Ik heb hem naar zijn naam gevraagd: William heet hij. Desgevraagd vertelde hij, dat hij op de SMP in de 3^e klas zat in Tual en nu paasvakantie had. Hij logeert hier bij zijn oma. As dinsdag begint de school weer. Even later haalt hij 2 kelapa muda's uit de boom en knipt met een parang eentje open voor ons! Bij die hitte smaakte de klappermelk prima.

De dames komen nu ook weer terug uit de kerk. Ze lijken nu iets toeschietelijker geworden. Wellicht hebben ze toch even aan die blanken moeten wennen en voelden ze zich ook overvallen door ons. Voor het eten gaan we ons mandiën. We hebben er geen last van dat het water brak is. Weer helemaal fris gaan we om 7 uur eten. Debby zat 's middags al de groente schoon te maken. We hebben buiten met kaarslicht onder de palmbomen en onder de sterrenhemel met volle maan heel romantisch gegeten. Hein vermaakte ondertussen de kinderen op zijn manier. Het eten is steeds heel goed: witte rijst, groenten en vis of kip erbij.

Tegen 10 uur zijn we naar huis gegaan. Alle lichten bleken in huis aan te zijn, ook op onze kamer, zo'n felle, helwitte spaarlamp, hoog aan het plafond. En nergens was een schakelaar te vinden. De generator hoorde je duidelijk brommen. Ook toen we in bed lagen bleven de lichten en de TV aan! Na een paar keer vragen aan Rency, die op de bank in de kamer lag te pinnen, bleken ook Teresa en Fanny ergens te slapen. Na veel aandringen gingen ze op weg om pak Geni te halen, die ergens op bezoek was. Even

later kwamen ze terug met zijn broer. Hij kon de generator uitzetten. Eindelijk was het licht uit. Toen was het inmiddels al over twaalfen! Elise heeft toen een slaappil ingenomen. In het donker en zonder het lawaai van de TV en de generator vielen we op het knoertharde bed in slaap. Ik werd nog een paar keer wakker, wegens pijn door het liggen op de zij en door de warmte.

Zaterdag 11 april. Dullah Laut – Pulau Ramadan – Pulau Adranan.

Ik heb toch nog redelijk geslapen. Elise heeft als een kanon aan een stuk door geslapen. Om 7 uur zijn we opgestaan. Teresa en Fanny waren al op. We hebben ons gemandied. De bakken waren weer gevuld. De koffie met cake stond al klaar voor ons! Het smaakte goed. Ze leken nu helemaal ontdooid en bekomen te zijn van de schrik over onze komst. Fanny vertelde, dat ze in de keuken van het ziekenhuis van Langgur werkt. Ze gaat vandaag weer terug, want morgen moet ze weer werken. Teresa gaat met haar mee naar Tual om boodschappen te doen. Pak Geni zit er niet bij, hij slaapt nog. Hij blijft vandaag thuis. Teresa vertelde, dat ze onderwijzeres is aan de Sekolah Dasar in het dorp en Geni geeft les aan een technische school. We dachten al zoiets, want in een kast bij de mandikamer hadden we al een stel schoolboeken zien staan.

Om 8 uur hebben we ontbeten: pisang goreng en thee. Om ca. 9 uur zijn we bij pak Teddy ingescheept in zijn open boot met 1 buitenboordmotor. Ook hier weer eerst door het water waden om in de boot te komen. We zijn naar het eilandje Pulau Ramadan gevaren om te zwemmen en te snorkelen. Er stond nogal wat deining, dus de boot ging nogal eens scheef, wat Elise niet echt leuk vond. Er bleek een redelijk zandstrand op het eiland te zijn, maar er was veel zeegras op de bodem van de zee. Dat maakte het zwemmen niet prettig. Alleen direct aan het strand was er zandige bodem met wat stenen. Dus de zwemschoenen waren hier nodig. Het water was helder en fris. De snorkelaars hadden wat koraal en visjes gezien.

Op de terugvaart naar Dullah Laut zijn we even bij het Japanse kanon aan het strand gegaan. Een verweerd afweergeschut met de resten van een stenen muurtje eromheen, uit WO II. Daar hebben we onze dorst met klappermelk van de kelapa muda gelest. Daarna terug naar onze "rumah makan", waar we omstreeks half een in de schaduw van de palmbomen rijst met vis en groenten als lunch gegeten hebben. Na het eten hebben we het gehad over de kwestie fooien voor Debby en de 3 jongens Anky, Olaf en Otje. Het ging erom hoeveel we hen straks bij het afscheid in Tual morgen zouden geven. Na ampel beraad is aldus besloten: In vergadering bijeen dd. 11-04-09 te Dullah Laut is met algemene stemmen besloten: ten eerste dat we de jongens voor de periode van 10 dagen 450.000 Rp per reiziger geven, dus 900.000 Rp voor echtparen, ten tweede dat we 25 euro per reiziger aan Debby geven of individueel in aparte envelop naar eigen goeddunken. Waarvan acte!

Tot 3 uur hebben we in de schaduw geluierd. Daarna zijn we naar het andere eiland Pulau Adranan gegaan met de boot van Teddy. De zee was nu rustiger dan vanmorgen. Deze keer hebben we goed kunnen zwemmen, want er was geen zeegras. Wel weer een zandstrand. Het water werd ook al snel dieper, mede omdat het vloed werd. Ton was met Teddy en de jongens met de boot wat verder op zee gaan vissen. Wat later werden we geconfronteerd met een stel vervelende knapen, die voor ons stuk strand wat aan het klieren waren en naar onze spullen leken te loeren. Onze kleren en tassen stonden tussen de bomen, waar we ons ook verkleed hadden. We zijn er toen maar bij gaan posten. Even later kwam Anky van de boot terug, want hij had het al in de gaten gekregen. Hij bleek het ook niet te vertrouwen. Bad, crazy boys

waren het, zei hij. Toen ze hem zagen dropen de knapen af. Het gevaar was gelukkig bezworen.

Om 5 uur zijn we terug gevaren. Bij onze rumah makan koffie gedronken. Thuis hebben we gemandied en op de veranda weer koffie gedronken. Vanavond hebben we weer buiten bij kaarslicht gegeten. We konden het zingen in de kerk horen! De kerkdienst duurde vanavond van 9 tot 12 uur! Af en toe luidde de kerkklok met een heel licht, teer geluid er tussen door. Het klonk allemaal heel vredig.

Toen we omstreeks half 11 thuis kwamen, was het huis helemaal in duisternis gehuld, op een paar brandende oliepitjes na. Dat was tenminste beter dan gisteravond. Na de kerkdienst klonk er opeens veel muziek buiten en ook in ons huis. We hebben toen allebei maar een slaappil genomen. We vielen daardoor al snel in slaap.

Zondag 12 april. Eerste Paasdag en mijn verjaardag! Van Dullah Laut naar Langgur (Kei Kecil).

We hebben dankzij de slaappil aan een stuk door geslapen. Heerlijk. Om half 7 waren we wakker en om 7 uur zijn we opgestaan. Na het mandiën stonden de koffie en cake en koek al weer klaar. We laten het ons goed smaken. Daarna hebben we foto's gemaakt van pak Geni, ibu Teresia en Renci. We nemen afscheid, want we gaan weer terug naar Langgur op Kei Kecil. Onze grote tas is al opgehaald. Dat scheelt weer sjouwen. We ontbijten om half 9. De zon schijnt al volop.

We gaan met de open boot van Teddy naar Pulau Dullah, waar Tual ligt. Om 9 uur vertrekt de eerste groep met alle bagage. Wij wachten tot de boot weer terug komt en varen om kwart voor 10 weg. De overtocht duurt maar 20 minuten. Om iets over tien komen we op Dullah aan. De zee was heel rustig. Met de bus gaan we verder, eerst via een redelijke asfaltweg, dan een heel stuk erg slechte weg en dan weer een asfaltweg. Rechts zien we een marineschip liggen. Daarna rijden we over een mooie 2 baansasfaltweg Tual binnen, gaan de metalen brug (Jembatan Usdek) over en komen in Langgur.

We logeren weer in hetzelfde hotel (Hotel Aurelia) en hebben allemaal weer dezelfde kamer. Het was lekker koel in onze kamer. We hebben ons meteen gedoucht. Wat een luxe! De tas die we in het hotel hadden achter gelaten, hebben we weer terug. Dus we kunnen onze bagage wederom reorganiseren, want morgen vliegen we vroeg naar Ambon.

Het restaurant Kimson naast ons hotel bleek gesloten. We hadden geen zin een tocht naar een ander restaurant te maken. We hebben toen maar op onze kamer met koek (Snelle Jelle) en cola geluncht. Als we buiten zitten, roept Debby van boven Elise. Ze blijkt, als ze in onze kamer is, veel jeukende bulten op haar bovenlijf te hebben. Ze hield het niet meer uit, ook al omdat de AC het op haar kamer niet deed. Ze moest er gewoon van huilen! Gelukkig hadden we voor Elise, vanwege mogelijke jeuk als restverschijnsel van de Ziekte van Lyme, lidocaine-menthol gel (pijnstillend en verkoelend) en Dermovate (corticosteroid) meegenomen. De lidocaine-menthol gel verlichtte meteen al. "Alsof er ijsblokjes om mijn lijf zitten", zo zei Debby. We hebben haar de tube meegegeven. Daarna is de jeuk steeds minder geworden. Waarschijnlijk heeft Debby last van vlooiënbeten gehad, want ze had in Dullah Laut op de grond geslapen.

De hele verdere middag zijn we bij onze kamer gebleven, eerst binnen en later buiten. En eindelijk weer eens een sigaar gerookt! Naar de Kei-eilanden had ik maar een paar sigaren meegenomen. En we hebben koffie gedronken.

Om 7 uur zijn we naar het restaurant naast het hotel gegaan. Debby had dat

gereserveerd. Vanwege mijn verjaardag was er een mooie taart met daarop 63 en Happy Birthday Tom en 2 kaarsjes! Prachtig! Ze hebben voor me gezongen en we hebben een rondje drinken aangeboden. Het werd een heel geanimeerde maaltijd. Na het eten heb ik namens de groep de jongens Anky, Olaf en Otje in het Indonesisch bedankt voor hun diensten. Dat had Debby aan mij gevraagd. En aan dat verzoek heb ik graag voldaan. Ik heb ieder van hun een envelop met inhoud overhandigd. Er werd muziek gemaakt met een toetsenbord en gezongen door Debby en Hein. Om 10 uur waren we weer terug in onze kamer. We hebben met moeder gebeld wegens mijn verjaardag. We gaan vroeg slapen, want we moeten morgen vroeg (half 4) op voor de vliegreis naar Ambon.

Maandag 13 april. Van Langgur (Kei Kecil) naar Ambon.

Gisteravond en vannacht zijn diverse SMS-berichtjes met felicitaties binnen gekomen. Dat doet je goed, dat ze zo ver weg aan je denken. Vannacht heeft het flink geregend. Om kwart over 3 ging de wekker al! Het ontbijt werd voor de kamer gebracht: brood, gekookt ei en thee. Prima verzorgd. Om half 5 gaan we met de bus naar het vliegveld. Het is nog donker en bijna nergens brandt licht. Het is toch nog warm en vochtig door die regen. Omstreeks half 6 tijdens het wachten op het vliegveldje van Langgur wordt het licht. In de kantine koffie gedronken. Om 5 voor 6 lopen we naar ons vliegtuig, een 2 propeller vliegtuig met bovenzwezel, Dash 8-300, stoelindeling 2-2 van Wings Air, een dochtermaatschappij van Lion Air. Wij hebben plaatsen 8A en 8C. Door onderling te ruilen komen Elise en ik toch naast elkaar te zitten. We zitten pal onder de vleugel en kijken tegen de linker motor aan. De rugzak past niet in het bagagehok boven ons. Dan zetten we hem maar op de grond. Het vliegtuig is vol. Elise telt 52 passagiers. De motoren brommen enorm en er komt uit een aantal bagagekasten boven ons wat damp tijdens het vliegen. De leuning, die tussen onze stoelen hoort te zitten, was verdwenen! Ongeveer halverwege de vlucht vliegen we over de Banda-eilanden. Ik zit aan het raampje deze keer. En ik kan Banda Neira en de Gunung Api zien. Op de Gunung Api heb ik toen nog bovenop gestaan! Nu lijkt het een klein bergje. Ik denk er met gemengde gevoelens aan terug. Door de wolken kan ik fort Belgica niet zien helaas. Wel de krater van de Gunung Api en een rijtje bebouwing langs de kust van Banda Neira. Toen we geland waren, heb ik aan de piloot gevraagd of mijn waarneming klopte. Hij bevestigde, dat we inderdaad over Banda waren gekomen. Tijdens het dalen kon je het landingsgestel uit zien gaan. De banden leken er goed uit te zien, dus dat gaf vertrouwen voor de landing! We landden om 10 voor half 8, dus de vlucht duurde 1 uur en 10 minuten. Het regent in Ambon. In de aankomsthal ontmoetten we Yanus weer. In de hal staat qua tekst een opvallende reclame voor een telefoonmaatschappij: "Murah voor.....Semua" oftewel: Goedkoop voor iedereen. Blijkbaar heeft men hier het woordje "voor" uit het Nederlands overgenomen. Het was Hein ook opgevallen. Met dezelfde bus van de vorige keer rijden we dezelfde weg naar hetzelfde hotel Grand Soya. Oorspronkelijk zouden we in hotel Baguala logeren, dat veel dichterbij het vliegveld ligt. Maar Debby vertelde, dat dit hotel door een regeringsclub was bezet. Dus moeten de toeristen wijken. Zo gaat dat hier. In het hotel aangekomen drinken we koffie als welkomstdrankje. Nu hebben we kamer 412. Hier zien we de grote koffer van Elise weer terug. Nu hebben we al onze bagage compleet. We moeten onze bagage nogmaals herverdelen. Omdat we morgenochtend naar Bali vliegen. Elise en ik waren behoorlijk moe. We hebben van 10 tot 12 uur geslapen. Daarna

hebben we in het restaurant van het hotel op de bovenste (6^e) verdieping geluncht. 's Middags hebben we met Liesbeth, Nies en Ton een kleine tour door Ambon gemaakt met een busje met chauffeur. Via Yanus hebben we dit geregeld. De chauffeur had zijn vrouw en dochtertje meegenomen! Eerst zijn we naar de Australische begraafplaats, Makam Tantui, geweest, die aan de rand van de stad richting vliegveld ligt. Hier liggen militaire WO II slachtoffers uit Australië, Nederland (KNIL) en Brits- Indië begraven. Nies wilde hier graag naar toe. Omdat een familielid van een vriend daar ligt, een zekere Andre de la Porte. Hij behoorde tot de vliegtuigbemanning, die op 24 augustus 1944 is neergeschoten door de Jappen. Het duurde even voordat we het graf gevonden hadden. De plaatsaanduiding in het Indonesische register bleek niet te kloppen. Later troffen we het register van de Nederlandse Oorlogsgraven Stichting aan, waarin het wel goed stond aangegeven. Het bleek te gaan om een bemanning van 6, van wie de graven naast elkaar liggen. Ton was nog niet eerder op Makam Tantui geweest. Elise en ik wel tijdens de Molukken reis van 2006. Het is een fraaie, mooi onderhouden begraafplaats. Toen wij er waren, zagen we 3 mannen bezig het onkruid uit het grasveld trekken. Tot slot hebben we gastenboek getekend. Daarna bovenlangs terug naar de stad. Deze weg is hier een richting. Onderlangs ga je de stad uit en bovenlangs de stad in. Bij een stalletje hebben op aanwijzing van de vrouw van de chauffeur fruit gekocht: ganderia, sinaasappels en appels. Als laatste hebben we een goede boekwinkel Toko Buku Dian Pertiwi aan de Jalan Diponegoro aangedaan. Hier hebben we het Periplusboek over Sumatra gekocht (111.000 Rp). Elise heeft er een leesboekje voor het dochtertje van de chauffeur, Roos geheten, gekocht. Zij zit in de 1^e klas van de sekolah dasar. Haar moeder bleek ook onderwijzeres te zijn! Een educatief cadeau dus.

Het was een leuke trip. Tegen half 4 waren we terug bij ons hotel. We hebben de chauffeur een fooi gegeven voor zijn goede diensten.

De rest van de middag zijn we op onze koele kamer gebleven. We hebben onze grote koffer en tas weer opnieuw ingepakt. Verder hebben we gelezen en geschreven. Om 7 uur zijn we met de hele groep in het restaurant van het hotel gaan eten (en drinken!). Behalve Debby en Yanus was Nico, ook een gids, aanwezig. Nico is een aardige man. Hij is in Nederland geboren en toen hij 17 jaar was met zijn ouders naar Ambon terug gegaan. Hij woont een eindje buiten de stad in de heuvels, naast het huis van zijn ouders, die naar ik begreep in kommervolle omstandigheden leven. Hij probeert rond te komen met oa. de verdiensten van gids zijn. Hij spreekt goed Nederlands. We hebben veel gezongen, begeleid door twee jongens met gitaar. Van die Molukse liedjes wordt je een beetje weemoedig van en vooral op een afscheidsavond als deze. Nies heeft Debby voor haar zeer goede en adequate reisbegeleiding namens de groep bedankt en haar de envelop met inhoud overhandigd. Want morgen vliegen we via Makassar naar Bali. Christien blijft op Ambon. Ze gaat misschien nog naar Saparua. We zien haar over enkele dagen weer in Singapore. Om 10 uur zijn we terug gegaan naar onze kamer. Morgenochtend moeten we vroeg op.

Dinsdag 14 april. Van Ambon naar Sanur (Bali), via Malassar en Denpasar.

Om kwart over 4 liep de wekker al weer af. En om 5 uur waren we beneden in de lobby met onze koffers. Daar hebben we ontbeten met slap wit brood ("schoudervulling"), jam en koffie.

Om half 6 zijn we naar het vliegveld vertrokken in het donker, waar we om 10 over half 7 aankomen. Het is altijd een heel eind, toch nog bijna 5 kwartier. Vanuit hotel

Baguala, waar we aanvankelijk zouden logeren, was het een stuk korter geweest. Overall is het onderweg nog donker en stil. Aan de overkant van het water zien we de lichtjes van de stad Ambon en omgeving tegen de heuvels. Het werd onderweg al lichter. We zien de zon opkomen. Bij het vliegveld drinken we koffie in Café Srikandi. Dan nemen we afscheid van Debby en Yanus. Elise en ik hebben Yanus wat geld gegeven voor zijn goede diensten. Terima kasih ,sampai bertemu lagi! Wellicht zien we hen beiden ergens nog weer.

We checken in en betalen weer luchthavenbelasting (21.000 Rp per persoon). Ons vliegtuig zou om kwart voor 8 vertrekken. We zien het toestel al staan, maar we zitten er pas om Half 9 in. Het is een Boeing 737-900ER van Lion Air, stoelindeling 3-3. Het is een mooi vliegtuig, met fraaie, donkerblauwe stoelen Het lijkt wel nieuw. Het vliegtuig is bijna vol. Om 5 voor 9 gaan we de lucht in. Het was een rustige vlucht. We krijgen niets te eten en voor drankjes moet betaald worden. Christien had ons al daarvoor gewaarschuwd, dus we hadden Snelle Jelles en water bij ons.

We landden in Makassar om kwart over 10, dus een vlucht van 1 uur en 20 minuten. Hier nemen we tijdelijk afscheid van Margie, Rene en Ton. Zij vliegen namelijk naar Manado, waar ze op Bunaken gaan snorkelen. We zien hen weer in Singapore. Dus toen waren er nog maar 7!

Het halen van een instapkaart aan de transfer balie gaat snel, in het nieuwe, ruime luchthavengebouw. We vliegen verder om 10 voor 11 naar Denpasar, weer met een Boeing 737-900 ER. Van Lion Air. We vliegen via Lombok en kunnen tussen de wolken door de Rinjani-vulkaan zien. Deze vlucht zit ik bij het raampje naast Hein. Elise zat aan de andere kant van het gangpad. Ook hier geen eten en drinken, dus we verorberen onze tweede koek met water. Na 1 uur en 10 minuten vliegen komen we aan in Denpasar. Het was toen 11 uur plaatselijke tijd. Silvester zou ons komen afhalen. Maar die was er niet. Wel ene Yosef. Merkwaardig, want Debby had dat gisteren aan ons doorgegeven. Volgens Yosef was Silvester een reis aan het begeleiden. In ieder geval is er een AC-busje, dat er goed uit ziet en dat ons naar hotel Bumax in Sanur brengt. Bekend terrein voor Elise en mij. De kamers, die wij toegewezen krijgen, blijken van de C-categorie in plaats van de A-categorie! Want, zei de receptioniste, die mij overigens nog kende van de vorige keer, 25 kamers zijn in renovatie en verder is het vol. De kamer van Nies en Liesbeth blijkt heel muf en zompig te ruiken. Wij hebben een kamer boven na loting met Nies en Liesbeth. Bernadette en Marco hebben een klein kamertje boven en Hein een kleine kamer beneden. We zijn niet tevreden. Alleen Hein heeft er vrede mee. Als ik vraag een andere kamer op de begane grond te krijgen, zodra deze vrij is, antwoordt de receptioniste: Als wij willen wachten op het schoonmaken van nr. 135, dan kunnen wij die kamer straks krijgen. En zo is het ook gebeurd. Wij zijn nu tevreden, maar de anderen niet.

's Avonds horen we, dat Nies met Jaap van Arcadia ge-SMS-t heeft over de slechte kamer. Jaap heeft vervolgens Silvester bericht, dat hij een goede kamer moest regelen. En zo is het ook gebeurd. Deze avond hebben Nies en Liesbeth een grote 2-persoons kamer bij het rechthoekige zwembad, zoals wij vroeger ook al eens gehad hebben. Zij zijn nu tevreden. De anderen laten het erbij. Bernadette en Marco schikken zich in hun lot. Maar het blijft een vreemde zaak! Nies vertelde nog, dat hij van een van de meisjes van het hotel had gehoord, dat Silvester pas afgelopen vrijdag kamers voor ons gereserveerd had! Als dat zo is, dan is dat natuurlijk veel te laat. Als we terug zijn in Nederland zullen we hierover wel melding doen aan Arcadia.

We hebben ons geïnstalleerd. De kamer is zeer ruim met bruine vloertegels, een heel groot 2-persoons bed met nachtkastjes en daarop grote schemerlampen. Tegenover

het bed een tafel met marmeren blad, daarboven een spiegel, een grote hang/legkast met louvredeurtjes en een rieten zitje. De badkamer is ook groot met wasbak in een tafel met marmeren blad en een spiegel, een groot bad in de hoek van een kwart cirkel met douche en een zitWC, met een tuintje met grint en een plant. Daarboven zit dan gaas. In de badkamer is het dus warm en in de slaapkamer koel door de AC. Voor de kamer is een ruime veranda met een houten zitje en door een stenen muurtje afgescheiden van de buurman rechts. Aan de andere kant is het open naar de tuin toe. Onze kamer ligt namelijk op een hoek. Een mooi plekje. Hier kunnen we het wel uithouden.

Als lunch hebben we een dikke sandwich genomen in het restaurant van het hotel, waar onze kamer vlakbij is. Vanaf ons terras kijken we tussen de bomen en struiken op het blauwe zwembad. 's Middags hebben we gezwommen en op ons platje gezeten. De douche geprobeerd en goedgekeurd.

's Avonds zijn we gaan eten bij Alise's Restaurant "Tamu Kami" (onze gast). Dit is van een Belg. Hier hebben al eerder gegeten. Er was muziek: 2 Batak mannen met een gitaar en een Batak zangers. Dat klonk goed bij het lekkere eten. Op verzoek van Elise hebben ze "Lisoï, lisoï", een Bataks dranklied gezongen en later nog "Ambon manise". Dat was een goede start van ons verblijf op Bali!

Woensdag 15 april t/m vrijdag 17 april. Sanur (Bali).

Elise en ik hebben deze dagen aan het einde van onze, toch wel inspannende reis (we zeggen expeditie!) heel rustig doorgebracht. We hebben geen tochtje gemaakt en we hebben Yance dan ook niet gebeld. Bovendien was hij waarschijnlijk een reis aan het begeleiden, zo had hij ons al op de vakantiebeurs in januari gezegd. We hebben steeds goed geslapen en elke ochtend zo omstreeks half 9/9 uur ontbeten met oa. een gekookt ei en sinaasappel sap. Na het ontbijt gingen we op stap, winkeltjes kijken en cadeautjes voor het thuisfront kopen. Van Elise heb ik voor mijn verjaardag een nieuw "Rolex" horloge gekregen. Ik ben er zeer verguld mee! Elise heeft voor zichzelf kleren gekocht en een paar leuke sandalen. Dan weer terug naar het hotel om de hitte en het zweet in het zwembad af te spoelen.

Van Bernadette kreeg ik hier op Bali een uitschuifbare balpen nog voor mijn verjaardag. Een hele verrassing! Bijzonder aardig en attent van haar.

Geluncht hebben we twee keer bij Café Batujimbar aan de Jalan Danau Tamblingan, schuin tegenover Hardy's warenhuis, met salade Nicoise en Caesar salade. Dat smaakte voortreffelijk. Vrijdag hebben we geluncht met een salade en een omelet bij een café buiten op het terras vlak voor de bocht bij Hardy's. Ik weet helaas de naam niet meer. Iets voor de volgende keer om te achterhalen!

De middagen brachten we in gepaste rust door op onze veranda, afgewisseld met een duik in het zwembad. Elise heeft haar nieuwe bikini aan, zodat nog een beetje kan bijkleuren.

Woensdagavond hebben we met Bernadette bij Alise's Restaurant gegeten. Elise een kipgerecht en ik een rendang gerecht met een grote en een kleine fles bier erbij.

Bernadette nam een Japans gerecht. Deze keer was er geen muziek.

De laatste avond, donderdag 16 april, hebben we bij La Taverne Bali Hotel in het Isola restaurant gegeten. Dat hadden we ons al langer voorgenomen. Vorig jaar augustus hebben Pieter en Annemieke ons daar mee uit eten genomen en dat was heel aangenaam. Dus de laatste avond hebben we daar heel gezellig gegeten.'s Morgens hebben we voor de zekerheid een tafel gereserveerd. Maar toen we er 's avonds om kwart voor 8 kwamen, konden we nog en andere tafel kiezen, dicht bij de boulevard

en het strand onder de sterrenhemel en de bomen! Aanvankelijk woei het nog wat, maar later op de avond viel de wind weg. Heerlijk zaten we daar. Eerst hebben we een glas ananassap gedronken en als voorgerecht namen we bruschetta. Als hoofdgerecht had Elise tagliata manzo, een rundvleesgerecht van dunne plakjes vlees en ik braciola, een varkensvleesgerecht (het leek op een karbonade). Als nagerecht nam Elise Bali-koffie en ik tiramisu. Daarbij dronken we een karaf rode wijn van Bali, die iets zurig smaakte. Het geheel was voortreffelijk en een aardige bediening. Tijdens het eten konden we de pantoffelparade van allerlei toeristen over de boulevard mooi gadeslaan en vooral van commentaar voorzien! Nies en Liesbeth hebben deze er ook gegeten. Zij zaten aan het tafeltje naast ons, zodat ze ons op de foto konden zetten. Dit was een goede afsluiting van onze reis.

Onze kamer hebben we op vrijdag 17 april extra lang gehuurd. In plaats van tot 12 uur (normale tijd, dat je de kamer moet verlaten), hebben we meteen al de huur verlengd tot 5 uur 's middags voor 200.000 Rp. Dat is wel heel comfortabel, want we vertrekken om 5 uur naar het vliegveld. Dus tot het laatst toe kun je je nog helemaal fris maken. Ik heb nog eenmaal onder de buitendouche bij het zwembad in mijn onderbroek gestaan, die ik daarna weggegooid heb. En dan de reiskleren aan vlak voor 5 uur.

Ons groepje van zeven viel in de loop van vrijdag steeds meer uit elkaar. Om 10 uur hebben we afscheid van Bernadette genomen, want zij vliegt met de hele grote Airbus A380 van Singapore via Londen naar Amsterdam. Yusuf was er op tijd met zijn busje. Om 11 uur hebben we Hein uitgewuifd. Hij werd opgehaald door een zekere Marcel, die aan de oostkust van Bali een resort heeft in Amed, Amed Beach geheten, een eind voorbij Candidasa. Hein blijft nog 3 weken op Bali! En daarna werd Marco door zijn Balinese vrienden opgehaald. Hij blijft ook nog een poosje op Bali. Hij gaat dan een cursus Indonesisch volgen.

Dus toen waren wij nog met maar met z'n vieren over: Nies, Liesbeth, Elise en ik. Om 5 uur was Yusuf bij het hotel met het busje om ons naar het vliegveld bij Denpasar te brengen. Het was druk op de weg daar naar toe. Maar tegen 6 uur waren we op het vliegveld. Het inchecken ging ook hier snel. De luchthavenbelasting bedraagt hier 100.000 Rp per persoon. Onze vlucht SQ 947 van Singapore Airlines van Denpasar naar Singapore verliep goed. Het vliegtuig zat vol. We kregen wat te eten aan boord. We vertrokken om 20.05 uur en arriveerden in Singapore om 22.35 uur, dus tweeënehalf uur vliegen.

Op het vliegveld van Singapore zagen we Margie, Rene, Ton en Christien weer terug! Rene, Margie en Ton hadden het goed gehad op Bunaken en veel gesnorkeld. Christien was naar Saparua gegaan. Daar had ze in een onlangs vernieuwd guesthouse overnacht. En dat was goed bevallen. In ieder geval niet in het hotel, waar wij toen zaten, met die vervelende Chinese eigenaar.

Nog net op vrijdag om kwart voor 12 vlogen we verder naar Amsterdam met vlucht SQ 324 van Singapore Airlines.

Zaterdag 18 april. Van Singapore naar Amsterdam.

Het vliegtuig zat nu wel nagenoeg vol. Al vrij snel kregen we al weer een maaltijd. Elise heeft het meeste laten staan. Ik heb het ook maar gedeeltelijk opgegeten. Omdat we verspreid over het vliegtuig zaten, zijn we af en toe bij elkaar gaan buurten om onze ervaringen van de laatste dagen uit te wisselen. De hele reis vlieg je in het donker. Dus op een gegeven moment hebben Elise en ik een slaappil ingenomen. Dat werkt goed. Dan ben je zo een aantal uren van de wereld! Tegen het eind van de

vlucht kregen we een ontbijt geserveerd. Om 10 voor 7 landden we op Schiphol. We hadden onze koffers al vrij snel te pakken. We hebben van iedereen afscheid genomen. Jaap stond ons al op te wachten en heeft ons met zijn auto naar Doetinchem gereden. Dat was wel lux! Om kwart over 10 waren we weer thuis.

We zien terug op een bijzondere reis, waar we heel veel gezien hebben en veel adateremonies hebben meegemaakt. Vooral het logeren bij de lokale bevolking was een hele aparte ervaring. En niet te vergeten: we hadden in Debby een voortreffelijke reisleidster! Door het bijzondere en aparte karakter van deze reis steekt deze reis toch wel boven onze andere reizen naar Indonesië uit.

T. van Buul, Doetinchem, 7 juni 2009.

Copyright T. van Buul.